

Székely Útkereső Antológia

I.

Himnuszok, versek, széppróza, cikkek, tanulmányok, esszék

Válogatás a *Székely Útkereső* irodalmi és művelődési folyóirat
1990–1999-es évfolyamaiból

Válogatta, összeállította
BRAUCH MAGDA

Az útkeresés többértelmű fogalom. A székelyek vagy általában az erdélyi magyarok útkeresése — konkrét értelemben — jelentheti az egykori vándortarisznyás székelyt, aki a múlt század elején, de később is elhagyta szülőföldjét a jobb megélhetés, családjának boldogulása reményében. Amikor 1990 áprilisában Székelyudvarhelyen elindult a *Székely Útkereső* című folyóirat, alapító-főszerkesztője, Beke Sándor bizonyára nem ilyenfajta kísérletezésre gondolt. A rendszerváltás utáni megváltozott helyzetben a székelységnek, az egész romániai magyarságnak a szülőföldön való megmaradás útjait, módzatait kell keresnie és megtalálnia. Erre figyelmeztetett a tíz even át megjelenő székelyudvarhelyi folyóirat. „Nem mérföldes csizmára van szükségünk, nem is vándortarisznyára, hanem bölcsességre” — írja a „székely útkeresés” értelmét keresve és magyarázva Kardalus János *Mit jelent a székelyek útkeresése?* című cikkében.

A *Székely Útkereső* — 1990 és 1999 között — elsősorban a székelység megmaradásának az útjait kereste, szolgálta és tanította, anyagának nagyobb részét székelyföldi szerzők alkotják. „Célunk csupán egy lehet: mindannyiunk elé tárni székely közéletünket, s egy elnyomott, embertelen kisebbségi sors koromsötét emlékéből feloldani lebilincselte közművelődésünk, kultúránk, történelmünk és irodalmunk értékes pillanatait” — nyilatkozta a folyóirat indulásakor a főszerkesztő, Beke Sándor. A színvonalas, igényes folyóirat azonban fennállásának 10 éve alatt túllépett ezen a „székelycentrikusságon”, hasábjain föllelhetők a tágabb értelemben vett erdélyi, sőt az anyaországi vagy annak határain túl, a messzebbre szakadt magyar szerzők írásai is, a néprajzi, történelmi, művészeti, szociográfiai és más tárgyú cikkek, esszék, tanulmányok. Előkelő helyet foglal el a folyóirat hasábjain a szép-

irodalom is. Közlési lehetőséget kapnak a klasszikus és a jól ismert kortárs írók, költők mellett a pályakezdő vagy kevésbé ismert szerzők is.

A folytatásokban megjelenő Antológiában szereplő témakörökkel most ismerkedő olvasó számára bevezető tanulmányunkban rövid ismertetőt nyújtunk tömör, közérthető megfogalmazásban.

Antológiánk bőséges és gazdag ízelítőt nyújt a *Székely Útkereső* 10 évének anyagából: himnuszokat, verseket, szépprózát, cikkeket, tanulmányokat, esszéket.

HIMNUSZOK

Az Antológia anyaga himnuszokkal indul, nem véletlenül, hiszen a folyóirat főszerkesztője, Beke Sándor, később az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó igazgatójaként és költőként is arra törekedett, hogy istenes és himnuszos köteteket is tegyen közzé, mivel ezek a magyarság legszebb, legjelentősebb imádságai.

A *Himnuszok* című nyitó fejezet a *Boldogasszony Anyánk* című, 18. századból származó magyarországi néphimnusszal indul, melyet Lancsics Demeter panonhalmi bencés szerzetes írt. Kölcsey *Hymnusa* előtt ez a vallásos ének, valamint az ismeretlen szerzőtől származó 16. századi dal, a *Szent István királyhoz* jelentette a magyar nép számára a Himnuszt. A székelységnek is több népi-nemzeti imádsága maradt fenn: legősibb a *Csík-somlyói Mária-Siralom*, az ősi székely himnusz, mely minden más népi imánál régebbi: 1350 körül keletkezett (Bartók Béla jegyezte le a Csíki-medencében).

Látható, hogy a székelység — mely a régi századokban is egész Erdélyt nevezte szülőföldjének — már azokban az időkben is vándorolni kényszerült. Nem véletlen, hogy a közismert, kétszakaszos *Székely Himnusz* is száműzetésben keletkezett a Trianon utáni korszakban. Szövegét Csanády György írta, dallamát Mihalik Kálmán szerzte, és a Budapestre kivándorolt székely fiatalok körében hangzott fel először.

A továbbiakban az Antológia közli a *Székely Himnusz* kétféle — hosszabb — változatát és a *Csángó Himnuszt* is. A szövegeket vizsgálva nyilvánvaló, hogy imádságokról van szó.

VERSEK

Az irodalmi és művelődési folyóiratként indult *Székely Útkereső* tág teret biztosított a szépirodalomnak. Egyetlen lapszámból sem hiányzik a líra. Antológiánk klasszikus és kortárs költők versét szedi csokorba. Az se véletlen, hogy a folyóirat első számában — az Erdély költőfejedelmének tartott — Reményik Sándor *Az ige* című, időszerűségéből mit se veszített költeményét közli:

„Vigyázzatok ma jól, mikor beszéltek,
És áhítattal ejtsétek a szót,
A nyelv ma néktek végső menedéktek,

A nyelv ma tündérvár és katakombá,
Vigyázzatok ma jól, mikor beszéltek!”

Az Antológiában az elmúlt századok és a hozzánk közelebb eső évtizedek klasszikusai, akárcsak kortárs költők szerepelnek. A régebbi korokat Apáczai Csere János verstörténeti értékű hexaméteres műve képviseli (*Magyar hűveknek megszólaltatások*). Vörösmarty Mihály két *Kölcsey*-epigrammája, Kölcsey Ferenc reformkori költeményei ma is időszerű mondanivalót hordoznak (*A Szabadsághoz, Vigasztalás* és a *Kölcsey* című önarckép). Petőfi Sándor *A székelyek* című közismert versével van jelen a lapban. Az erdélyi klasszikusok közül nem hiányzik Áprily Lajos brassói látképe, a *Régi város integet*, Bartalis János *Anyaföld*, Jékely Zoltán *Enyeden ősz van* című elégiája, id. Szemlér Ferenc és Szemlér Ferenc egy-egy verse, valamint Salamon Ernő költői hitvallása, a *Gyönyörű sors*.

Nem hiányzik néhány huszadik századi klasszikusunk sem az Antológiából, mint Babits Mihály (*Erdély, Karácsonyi ének*), József Attila (*Karácsony*) és Juhász Gyula kevésbé ismert *A Hymnus* című szonettjével:

„E bús imádságot dalolta ajkam,
Mikor nem is tudtam még, mit dalol,
Csak éreztem, hogy orgonás szavakban
Ezer év búja búj a hant alól.”

Az Antológia nem feledkezik meg a „régiek” közül a nagy mesemondó, Benedek Elek talán kevésbé ismert, népies hangvétellű verseinek a közléséről sem, melyek fő jellemzője az otthon, a szülőfalu meghittségének, a gyermekkor iránti nosztalgiának az érzékeltetése. Több nagyhatású költeményével szerepel Erdély örökös költőfejedelme, Reményik Sándor. Többek között az *Atlantisz harangoz*, *A legszebb szó*, *Erdély magyarjaiért*, *Nagy magyar télben* és a Bethlen Gábor emlékéit idéző *Az álarcás magyar* című klasszikus veretű verseit közli az Antológia.

A kortárs lírát több fiatalabb erdélyi, főleg székelyföldi költőtehetség képviseli. Érdemes megemlíteni az elmúlt diktatúra világát felidéző, többnyire lemondó hangú verseket, bár némelyikben ott feszül a lázadás gondolata is. Nem véletlen, hogy ez a történelmi korszak megihlette a tehetségeket. Bár a lélekben rejtőző szavakat akkor még nem lehetett kimondani, mégis megtalálták a mondanivaló áttételes, szimbolikus kifejezésének a módozatait. Példa erre Cseke Gábor *A mártírium három állapota* (alcímek: *örök fogoly, ábruhában, a szabadsághoz*), Gitai István nagyváradi költő *Üzenet* című verse („kelt 1988 októberében a Holnap városában”), melyben sivár képet fest a jelenről, de reménykedik, hogy újra eljön a Holnap. Jancsik Pál több verssel is jelen van a gyűjteményben. Érdekes színfoltot képvisel a költők között Lendvay Éva, mivel versével édesapjának, Szemlér Ferencnek állít emléket. Valósággal „irigyli” apját, hogy megszabadult a földi poklóból, amit a diktatúra világa jelentett mindenki számára, de ugyanez a tény meg is nyugtatja, enyhíti édesapja elvesztése miatti fájdalmát.

Sajátos tehetségről árulkodnak Nagy Irén versei is, melyeket a realiztikus, erőteljes tömörség jellemez, de mindez jól megfér a pasztellszínű képekkel, olykor az impresszionizmusra emlékeztető költői gyakorlattal.

Beke Sándor, a *Székely Útkereső* című folyóirat főszerkesztője — később az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó igazgatója és a *Székely Útkereső Kiadványok* alapító-főszerkesztője — már az elmúlt évtizedben többkötetes költő volt, nem véletlen, hogy a folyóiratban is közöl verseket. Az Antológiában megjelenő versei is némi ízelítőt adnak eredeti tehetségéről. Sajátos, egyéni hangját, költői eszközeit, stílusát korán megtalálta, már kezdetben elhatárolódott mind a nagy klasszikusoktól, mind a kortárs költőktől. Sokoldalú lírikus, fő témája a táj, a szülőföld szeretete, az istenhit és az emberszeretet, a szenvedélyes önvizsgálat, vagyis a teljes élet a maga szépségeivel. Kedvelt műformája a szabadvers, lávaszerűen hömpölygő poémáiban és rövid, tömör verseiben egyaránt. Az Antológiában szereplő versei általában az időszerű problémákat öntik költői formába. A csalódás és fájdalom tükröződik az Illyés Kingának ajánlott *Erdélyi homály* című költeményben is, de a költő arra int, hogy az anyanyelvnek, az „ómagyar ének”-nek meg kell maradnia az egyre sűrűsödő homályban is, mert ez az egyetlen fogódzónk, vigaszunk. Derülátóbb a *Tavaszdik a Budvár felé* című verse, mivel a jelképes visszatérő motívum, a „tavasz” az erdélyi magyarság boldogabb jövőjébe vetett reményt sugallja. Ezt a bizakodást fejezi ki többek között a *Rózsakereszt* című költeménye is.

SZÉPPRÓZA

A folyóirat tízéves anyagában a szépprózai alkotásokat gyakran elég nehéz megkülönböztetni, különválasztani az irodalmi riportoktól vagy esszéktől stb.

Elbeszéléseket, önéletrajzi jellegű vallomásokat, regényrészleteket klasszikusok és kortárs írók tollából közöl az Antológia.

A legrégebbi írások Kölcsey Ferenc munkáiból válogatott részletek. A *Mohácsban* arra biztat a nagy reformkori író és politikus, hogy a múltat mindenképpen föl kell vállalni, mert az a miénk, hibáival, veszteségeivel együtt: „Minden nemzet, mely elmúlt kora emlékezetét semmivé teszi, vagy semmivé tenni hagyja, saját nemzeti életét gyilkolja meg, s akármi más kezdődjék ezentúl: az a régi többé nem leszen.” Ilyen világosan, egyértelműen fejezi ki írói üzenetét a másik részletben is. Arra a kérdésre, hogy mi a boldogság, így válaszol: „Higgy nekem, e szó: boldogság, egyike a legbizonytalanabb, s legszűkebb értelmű kifejezéseknek, s ki boldogságot vadász, árnyéket vadász. Teljesített kötelesség s nemes törekvések önérzése küzdés s bánat közt is nyugalmat tenyészt” (*Parainesis*). Intelme ma is megállja a helyét.

Részletet közöl a gyűjtemény Benedek Elek *Édes anyaföldem* című művéből. A szerző nagy szeretettel állít emléket édesapjának, az egykori székely huszárnak, aki a falu összes gyermekével kedves, barátságos volt. Az erdei gombászás történetének érzékletes fölelevenítése a gyermekkorban hallott mesék jelentőségét, lélekbe ivódását tudatosítja.

Mikó Imre *Egy öregúr baktat* című írása *Az utolsó polihisztor* című regényéből kiemelt részlet, amelyben Brassai Sámuel elevenedik meg előttünk. Az öreg tudós minden este pontosan 4000 lépést tett meg estebéd előtt Kolozsvár utcáin. Hazatérve barátait várta Monostori úti lakásába, hogy elkezdődjék a „zenezsinatnak” nevezett közös muzsikálás.

Nyirő József, a „kissé elfelejtett” székely író már a folyóirat első számában „szóhoz jut” *A vén cigány* című elbeszélésével. A kissé giccsesen hangzó cím — van több ilyen valóban giccses nóta is, de utalás ez Vörösmarty lebilincselő költeményére is — egyszerű, megkapó történetet takar: egy híres cigányprimás halálát, melyet az előre megérzett. Ugyancsak helyet kap a folyóirat első évfolyamában a másik nagy székely elbeszélő, Tamási Áron is: *Szüülőföldem* című önéletrajzi regényéből a *Beszédes út hazafelé* című részletet olvashatjuk. Amerikai útjáról való hazatértét az teszi „beszédessé”, hogy a hatalomváltás utáni Székelyudvarhelyen a csendőrök gyanúsnak találják, és sehogy sem akarják hazaengedni szülőfalujába. Minden beszéd, magyarázkodás hiábavalónak bizonyul: a teljes értetlenség ellen nincsenek érvek.

Közvetlenül a II. világháború utáni időket panaszolja fel Nagy Zoltán Mihály *Azon a télen* című regényrészletében (A regény címe: *A sátán fattya*). A zaklatott hangú, expresszionista stílusjegyeket magán viselő regényrészlet egy régi karácsonyról szól, mely nagyon szegényes volt a háború utáni szűkös körülmények között, de a családtagok nem ezért szomorkodtak, hanem az oroszok által elhurcolt férfiakat féltették a legrosszabbtól. A kisregényből nem derül ki, hogy melyik országban, illetőleg faluban játszódik le az esemény, de ez nem is fontos, hiszen a helyzet nagyjából minden magyarlakta településen egyforma volt. A szerző név szerint megőrzeti a falu közismert köpönyegforgató embereit, akik minden hatalomváltásból hasznot húznak, és minden rendszerben megtalálják számításukat. Ők tették rá kezüket a faluból elhurcolt gazdag zsidók vagyonára is, szégyentelenül, fényes nappal. Az ilyen jellemtelen alakokkal az elbeszélő szembeállítja saját gerinces, becsületes édesapját.

A diktatúra sötét éveinek emlékéit idézi föl Cseke Gábor *Érkezett egy levél* című regényrészlete (az azonos című regényből, mely megírásának idején — 1982–83-ban — nem jelenhetett meg), melyben egy magányos öregasszony meséli el, hogy egyszer majdnem eljutott Bécsbe operaénekes lányával együtt, aki egy hozzá érkezett levélben meghívást kapott a bécsi operaházban való szereplésre. Az utazás nem történt meg — a helyi személyzetis főnök megakadályozta —, az öregasszony életének mégis ez a „legizgalmasabb” emléke, sőt élménye. (Az olvasónak okvetlenül Kosztolányi *Appendicitis* című novellája jut eszébe, melyben egy „kisember” életének legnagyobb élménye a vakbélműtétje volt, és egész további életében ebből az élményből táplálkozik).

A szépprózai anyagban néhány lírai hangvételű visszaemlékezéssel is találkozunk. Ezek többnyire gyermekkori emlékek. Lendvay Éva *Kövek között* című önéletrajzi ihletésű írása azt hangsúlyozza, hogy elvált szülők gyermeke: apja keresztény, édesanyja zsidó. Ez a felemás helyzet és a szülők válása rányomja bélyegét szinte egész

életére. A válás után anyjával marad, és édesanyja magányának egyetlen feloldója, „kíméletlen” szeretetének, kényeztetésének, féltékenységének, zsarnokságának elszenvedője. Mindez eléggé keservessé teszi gyermekkorát, de ehhez még hozzájárul, hogy úgy érzi, mindenütt idegen: félig zsidó, félig katolikus, magyar nemzetiségű, de középiskoláját román nyelven végzi.

Szerencsére létezik boldogabb gyermekkor is. Ezt bizonyítja Csire Gabriella *Megszólal az aranycsengő* című karcolata, mely egy régi karácsony hangulatát idézi föl. Az aranycsengő az ünnepi vacsora elfogyasztása után — vagy inkább közben — szólalt meg, a kislány azonban felfedezi, hogy a csengő az ébresztőórájuk hangja, ráadásul a nagy karácsonyfán a díszek is ismerősnek tűnnek. Már sejti, hogy az ajándékokat sem az angyal hozta, de ezt nem árulja el szüleinek. Nem akarja elrontani örömeiket, s a szeretet melengette ünnepi hangulatot.

A régi magyarokat, székelyeket a képzelet is jelenvalóvá teheti. Ezt bizonyítják Kozma Mária múltbeli árnyakkal folytatott, *Párbeszéd* című beszélgetései. A gyűjteményben egy szerzetessel és egy, a madéfalvi veszedelmet átélő pappal beszélget, a ma élő emberek lelkiismeretének hangján.

Az Antológia helyet biztosít a hivatásos írók mellett György Zsuzsa népi tehetség figyelemre méltó önéletrajzi jellegű írásának is (*Egy küzdelmes élet*), amely később regény alakban látott napvilágot. György Zsuzsa két emléket elevenít föl saját gyermekkorából: egyszer édesapja, egyszer meg bátyja veri el kegyetlenül. De nem ezek a verések az egyetlenek, melyeket ártatlanul kell elszenvednie a család férfitagjaitól. A durva bánásmódtól édesanyja csak félni tudja, megvédeni nem. Emellett a kislánynak már iskolás kora előtt keményen kell dolgoznia a földeken, édesanyjának ebbe se volt beleszólása. Sajnos, a kiszolgáltatottságnak ez a formája rendszertől, hatalomtól függetlenül bármikor előfordulhat, ezért marad intő példa az Antológiában közölt írás a mai olvasó számára is.

CIKKEK, TANULMÁNYOK, ESSZÉK

Az Antológia alcímbeeni műfajainak írásai három részre oszthatóak: időszerű kérdéseket taglaló anyagokra, megemlékező és történelmi múltra visszatekintő írásokra, néprajzi és népköltészeti kutatásra ösztönző tanulmányokra, nyelvészeti-, zene- és képzőművészeti, valamint sajtótörténeti értékű közleményekre.

Időszerű kérdések

Az e kérdéskörbe tartozó írások általában a *Székely Útkereső* első évfolyamaiban jelentek meg, és az akkori — 1990–1992-ben — időszerű kérdéseket vetik fel, ami nem jelenti azt, hogy e publicisztikák legtöbbje — másfél évtizeddel később — ne volna időszerű.

A bevezetőben történt már említés Kardalus János *Mit jelent a székelyek útkeresése?* című cikkéről, melyben a szó többértelműségére hívja föl a figyelmet és a

szellemi útkeresés szükségét hangsúlyozza, melynek a nagy székely elődök — Apáczai Csere János, Kőrösi Csoma Sándor, Orbán Balázs, Benedek Elek stb. — cselekedeteire és szellemiségére kell épülnie. Továbbá hangsúlyozza az útkeresés módozatait: újja kell éleszteni a székely falvak értékes hagyományait, szellemi életét, népművészetét, népszokásait, melyek a diktatúra alatt hallgatásra voltak ítélve. A szülőföldjükön maradt székelyek tehát csak egy utat kereshetnek: a megmaradás útját. Ezt hangsúlyozza Róth András Lajos is *Útkeresőben* című írásában: „Tényként vagyunk itt, s érezzük minden ízünkben hovatarozásunkat. Kötődünk fizikailag e földhöz, kötődünk szellemileg, lelkiileg az összmagyarsághoz. S csak annyiban vagyunk székelyek, amennyiben ez erkölcsi és lelki tartást jelent, amennyiben történelmi ragaszkodást feltételez nagyszerű tájainkhoz, nagynevű elődeinkhez” — írja.

A folyóirat — bár székelység-centrikusnak indult — már az első számokban foglalkozik a tágabb értelemben vett erdélyi problémákkal, sőt a tágabban értelmezett magyarság kérdéseivel is. Balogh Edgár, a jeles publicista Kolozsvárról válaszolt a folyóirat hasábjain a párizsi Kende Péter *Vissza a politikai nemzethez* című kiáltványára. Az *Erdélyi levél Párizsba* című cikkben rámutat a Párizsban élő politológus súlyos tévedésére, aki törölni szeretné a „nemzetiség” fogalmát, s ezek szerint a székelységet a román nemzetközösségbe sorolná be, szentesítve az eltörölt diktatúra „román államnemzet” és „magyar nemzetiségű román” nonszensz-politikáját.

Bakay Kornél a magyar államalapítással, Szent István király korával, de főleg a Magyar Szent Korona történetével foglalkozik *A Magyar Szent Korona védelmében* című írásában. Leírja a szent ereklye történelmi múltját, pontos bemutatással szolgál, majd közli azokat a körülményeket, amelyek miatt 1945 és 1978 között ez az ereklye nem lehetett otthon, saját hazájában, sőt, még most — 1991-ben — sem került méltó helyére, mert nem a Nemzeti Múzeumban van a helye.

Kós Károly Zágoni Istvánnal és Paál Árpáddal együtt kiadott *Kiáltó Szó* című röpiratát Trianon után két évvel írta, de üzenete máig időszerű, ezért közli a lap, most pedig az Antológia. A nagy erdélyi reneszánsz ember — aki író, műépítész, lapszerkesztő, grafikus és irodalmi-művelődési életünk legjelentősebb szervezője volt az elmúlt század első évtizedeiben — Erdély, Bánság, Körös-vidék és Máramaros magyarságához intézi szavait. Átveszi János evangéliumából a híres mondatot: „És monda: Én kiáltó szó vagyok a pusztában.” A lényeg az, hogy szembe tudjunk nézni helyzetünkkel, tisztán lássunk és dolgozzunk. Tény, hogy Erdély magyarsága olyan nagyszámú, amellyel számolnia kell Romániának, de ez a magyarság inkább akar lojális lenni, mint lázadó, inkább építő, mint romboló, inkább nyílt barát, mint titkos ellenség.

Kós Károly röpiratának a közlése hiányt pótol, hiszen valószínű, hogy sokan hallottak róla, de a teljes szövegét sohasem olvasták.

Bözödi György író, az erdélyi múlt jeles kutatója *Abonnan elindultunk* című lírai hangütésű visszaemlékezése a két világháború közötti időket eleveníti fel. A szer-

zótól megtudjuk, hogy *Székely bánja* című művéért Baumgarten-díjat kapott, így barátja lett Kovács Katona Jenőnek, később erdélyi körutazást tett Móricz Zsigmonddal, majd meghívást kapott a balatonszárszói írói értekezletre.

Megemlékezések

A *Székely Útkereső* szerkesztői számon tartottak minden jelentősebb évfordulót; a megemlékezések egy részét az Antológia is hozza.

Benkő András muzikológus *A múltra emlékezünk, miközben a mára gondolunk* című esszéjében az 1989-ben elhunyt Szász Károlyra emlékezik, aki nem érte meg a 75. évét, így néhány munkája kéziratban maradt. Méltányolja a jeles zene-pedagógus és -tudós munkásságát, mely két városhoz: Kolozsvárhoz és Marosvásárhelyhez fűződött. Énekeskönyvet, zeneelméleti tanulmányokat írt, iskolai kórusoknak szánt köteteket szerkesztett. Kutatta Bartók Béla és az Erkel-család Marosvásárhelyhez és a város környékéhez fűződő kapcsolatait. Ugyancsak Benkő András emlékezik meg a régi Székelyudvarhely egyik markáns alakjáról *Szabó András születésének 120. évfordulóján* című írásában. Bemutatja a sokoldalú tanár, közíró, műfordító és a Székely Dalegyet vezetésében is fontos szerepet játszó műkedvelő muzikus gazdag életpályáját.

A nagy mesemondóról, Benedek Elekről szól Csire Gabriella lírai hangú megemlékezése, „Elek apó” születésének 140. évfordulója alkalmából (*Színarany az ága, levele*). A szerző ecseteli a mesemondó életrajzát, kiemeli utolsó intelmét, melyet az erdélyi írókhoz intézett: „fő, hogy dolgozzanak...” Méltatja Benedek Elek rendhagyó életművét: 166 kötetét tartja számon az irodalomtörténet. Legjelentősebb műve a *Magyar mese- és mondavilág*. Szerkesztői munkásságának csúcspontja a szülőfalujába visszatérő író *Cimbora* című, gyermekekhez szóló hetilapja, amelyben a kis mese- és versíróknak is teret adott, válaszleveleiben pedig tanította, bátorította őket. „Nagyapó mesefájának színarany az ága, levele — kis unokáinak, a gyermekeknek termi gyümölcseit” — összegzi az író Benedek Elek munkásságának utókorra — jelenünkre — gyakorolt hatását.

Csomortáni Magdolna *Károlyi Gáspár emlékezete* című írása a 400 éve elhunyt bibliafordítóról szól, akinek első teljes fordítása 1590-ben látott napvilágot, és azóta is folyamatosan használatban van. Választékos, erőteljes nyelvezete, amely mindmáig felülmúlhatatlannak bizonyul, jelentős szerepet játszott a magyar prózastílus és az egységes magyar nyelv kialakulásában.

Egyed Ákos történész a nagy uralkodó halálának 500. évfordulójára irányítja az olvasó figyelmét *Mátyás király emlékezete* című közleményében. A cikk szerzőjét az foglalkoztatja, hogyan értékeli Mátyást a történelemtudomány. Főleleveníti a nagy uralkodó életrajzát és a törökök ellen vívott csatáinak a sikereit. De arra is választ keres, hogy miért tartjuk Mátyást „igazságosnak”. Ugyancsak Egyed Ákos emlékezik meg Széchenyi Istvánról, halálának 130. évfordulóján. *Széchenyi István és a nemzeti önismeret* című írásában arra mutat rá, hogy senki sem tárta fel a nagy

magyar politikusnál mélyebben a reformkori magyar valóságot, és kulcsszava az egyéni és nemzeti önismeret volt. A nemzeti sors azonban — állapítja meg a szerző — nem igazolta mindig, hogy az önmérséklet, az óvatos politika a helyes módszer, mert vannak helyzetek, amikor a forradalom a helyes út (még akkor is, ha elbukik).

Ugyancsak a magyar prózanyelv régi jeles képviselőjéről emlékezik meg Gergely Róza *Apáczai Csere János, a pedagógus eszménykép* című tanulmányában. Ismerteti Apáczai életútját, székfoglaló beszédeit, méltatja főműve, a *Magyar Enciklopédia* felbecsülhetetlen jelentőségét. Kiemeli az anyanyelv használatáért vívott küzdelmét és haladó szellemű pedagógiai elveit. Apáczai elveti az állandó fegyelmezés elavult módszerét, a lélektelen szajkózást, ehelyett a tanulók önálló cselekvésére és gondolkodására való nevelés fontosságát hangsúlyozza. Elvei a 17. században európai mércével mérve is teljesen újszerűek voltak.

Szintén régi korok pedagógusáról szól Hubbes Éva *Emlékező sorok Vásárhelyi Gergelyről* című írása. Az egykori székelyudvarhelyi iskolaalapító 370 éve hunyt el. A szerző részletezi a pedagógus életrajzát, kalandos utazását a 16. század végi, 17. század eleji Erdélyben. Jezsuita pap lévén gyakran összeütközésbe került más vallások képviselőivel, sőt a török vezetőkkel is, akik 1612-ben halálra ítélték, majd száműzték. E kalandok közepette fordította, illetőleg írta jelentős egyházi könyveit.

Imreh István *A példázatot termő élet* című közlésében Orbán Balázs életműve és személye előtt tiszteleg, a „nagy székely” halálának centenáriumán. Szamba veszi nagyszabású hagyatékát, hiszen „nagy művével biztatást sugárzó modellt kínált elnyomott, megtörettetésre ítélt népének.” Egy másik „nagy székely”-ről emlékezik meg Kelemen Katalin *Kőrösi Csoma Sándor emlékezete* című írásában. A 150 éve elhunyt magyarságkutató életrajzát és keleti útjának állomásait mutatja be, majd méltatja úttörő jelentőségű, a tibeti nyelvvel kapcsolatos, nemzetközi elismertségű munkásságát.

Kozma Mária író *Makkai Sándorra emlékezve* című, szubjektív hangütésű írásában megvallja, mit jelentett számára gyermekkorától kezdve Makkai *Ördögszékér* című regénye, mely — bár 17 kiadást ért meg — 1925-ös megjelenése után tiltott könyvnek számított (Makkai az erdélyi református egyházkerület püspökhelyettese volt, és regényében testvérszerelemről írt). Szintén Kozma Mária emlékezik meg a *Bánk bán* szerzőjéről *200 éve született Katona József* című írásában. A színpadi mű sorsának jórészt közismert körülményeit ismerteti, majd rátér a rendezői felfogások körüli viták kevésbé ismert kérdéseire.

A jelenkori szerzők mellett Makkai Sándor (1890–1951) megemlékezése is helyt kap az Antológiában a kortárs szerzők között. *A született nagyság* című írása, mint az alcímben jelzi (Bevezető sorok egy Bethlen Gábor tanulmányhoz), a 17. századi nagy erdélyi fejedelemtől szól. Felvázolja a fejedelem életútját és kivételes képességeit. Bethlen Gábor rendkívül munkabíró és sokoldalú személyiség volt. Csak 49 évet élt, de az is csodaszamba megy — állapítja meg a szerző —, hogy

emberi szervezet 49 évig ki tudta bírni a testi és lelki megpróbáltatások ekkora súlyát.

Megőriz engem az erdélyi táj címmel Nagy Irén közöl megemlékezést Salamon Ernőről, a munkaszolgálatra kötelezett, s ott 1943-ban megölt székely-zsidó költőről, akinek személyiségében és költészetében e két nép nehéz, tragikus sorsa érintkezik. A szerző értékeli a költő verseinek művészi színvonalát és üzenetét: vállalni a sorsot, amelybe beleszülettünk, „gyönyörűnek” érezni, hiszen a miénk, és mindent megtenni azért, hogy valóban szép legyen. Ehhez szükség van az együttélő népek testvériségére, összefogására, egymás megértésére, megbecsülésére. 50 évvel a költő halála után is időszerű a *Férjűdal, dana, habota* című versének mondanivalója: „dédai román, sziklák székelye / él a zsidóval, csak elfér vele.”

Mikes Kelemen születésének 300. évfordulójára írt megemlékezést Veress Dániel *Zágoni Mikes Kelemen honszeretete* címmel. Hangsúlyozza a száműzött kuruc honvágyát, mely *Leveleskönyvből* árad, idéz a szülőföld utáni sóvárgásra valló fiktív levelekből. Rámutat a levelek nyelvi-stilisztikai értékeire, szállóigékké vált játékos vonzataira, melyeket — bármilyen korán került is el zágoni otthonából — gyermekkori világában kell keresnünk.

Történelmi múlt

A *Székely Útkereső* című folyóiratban viszonylag sok nagylélegzetű tanulmány foglalkozik történelmi kérdésekkel, ezek — éppen terjedelmük miatt — nem kerülhettek be teljes egészében az Antológiába, csak a kiemelt, jellegzetes részletekről szólhatunk. Ilyen tanulmányrészlet Ferenczi István *Gondolatok a székelyek korai történetéről* című írásából a *Hogyan alakult ki a hun—magyar eredetmonda?* A szerző tudományos — főleg nyelvészeti — adatokra hivatkozva bizonygatja, hogy a hun—magyar (székely) „eredethagyománynak” nincs valós alapja.

Ferenczi Géza *A csángók* című tanulmánya összefoglalja mindazt, amit e szét-szóródott népcsoportról tudni kell. Kutatja a szó eredetét, mely többféleképpen magyarázható, de már 1400-ban fölbukkan egy oklevélben. Bizonyítja, hogy a csángók magyarok. Külön tárgyalja a moldvai, a hétfalusi és a gyimesi csángó népcsoportokat. Ezeket behatárolja földrajzilag, leírja történelmüket, kutatva, hogyan szakadtak ki — kényszerűségből — a magyarság tömbjéből, és mit tettek évszázadokon át, hogy megőrizték anyanyelvüket, vallásukat.

A témához kapcsolódik Szócs Jánosnak *A moldvai csángó magyarokról* című tanulmánya. Feltárja e népréteg nyelvét, történelmét, folklórkincsét, elsősorban gazdag zene- és táncművészetét. Az Antológiában közölt részlet alcíme: „*Esdve kérték magyar papot*”; arról számol be, hogy a moldvai csángók hogyan próbálták megőrizni vallásukat, de hiába fordultak többször is a Szentszékhez, Róma Moldvát 1622-től missziós területnek nyilvánította, és az ott élő magyarok lelki gondozását mintegy 200 éven át lengyel püspökökre és olasz misszionáriusokra

bízta. Később is hiába folyamodtak magyarul tudó lelkészért, e probléma máig megoldásra vár.

Vofkori György *Székely gőzös: Héjjasfalva—Székelyudvarhely 1888* című cikkében — amint a címe is jelzi — az udvarhelyi vasútvonal megépítésének körülményeit részletezi, és felidézi azt a napot, amikor 1888. március 15-én Segesvárról „felkaptatott Székelyudvarhelyre az első személyvonat.”

A történelmi tárgyú írások szerzőinek nagy része jeles történész, tudományos kutató, egyetemi tanár, de olyan tanárt, s más értelmiségit is találunk közöttük, akik egy-egy téma szakértői lettek.

Népköltészet, folklórkutatás

A néprajzi és népköltészeti kutatásra ösztönző tanulmányok közül hármat közöl a folyóirat, bár a lapban tágabb teret kap ez a tematika. Balázs Géza magyarországi nyelvész és néprajzkutató (a Duna Televízióban az elmúlt években gyakran láthattuk *Hej, hej, behesírás* című népszerű műsorát) *A mai folklórműfajok gyűjtéséről* című értékes tanulmányában a mindennapi élet beszédmozzanatainak gyűjtésére ösztönöz, ami nagyvárosban éppen úgy megvalósítható, mint vidéken. Az anyag állhat családi beszélgetésekből, gyermekek játszótéri civakodásaiból stb. Gyűjthetők az újonnan születő szólások, közmondások, nyelvi tréfák, viccek, „beszólások”, köszönésformák, evés-re-ivásra buzdító formulák stb. A szerző nyelvünk gazdagságát, ötletességét, életrelevánságát látja ezekben a beszédmozzanatokban, de eddig (a cikk 1991-ben jelent meg) még senki sem foglalkozott ezekkel. Tudomásom szerint azóta sem jelent meg a városi folklóra vonatkozó közlemény.

Az élő folklór gyűjtésére ösztönöz Nagy Olga is *Gyűjtsünk népi elbeszéléseket!* című cikkében. Arra hívja fel a figyelmet, hogy a jelenlegi folklorisztika csupán a hagyományok ápolásával foglalkozik, de nem képes új utakon elindulni. Pedig maga a népi kultúra is állandóan változik. A mai falusi lakosok már nem a tündérmesék világában élnek, hanem a hétköznapi valóságában. A mai népi elbeszélő bemutatja családtagjait, barátait, ellenségeit, elmondja a napi eseményeket, hétköznapi történeteket, de mindezt élményszerűen tudja előadni. Már a falusiakban is ott él a vágy, hogy akár le is írják ezeket a történeteket. A szerző felhívja a falun működő pedagógusokat és más értelmiségieket az ilyen irányú gyűjtőmunka lehetőségére.

Ebben a fejezetben olvasható — bár a történelmi múlthoz is illik — Tankó Gyula kisebb tanulmánya: *Szent László a gyimesiek tudatában és legendáiban*, amely a csángókról szóló ismeretanyagot is kiegészíti. A gyimesi csángó népcsoport ugyanis számos legendát őriz a csodatevő Szent Lászlóról. Ezek közös elemeket tartalmaznak a királyról Erdély-szerte közszájon forgó mondákkal. A gyimesiek viszont gyakran mesélnek a „hús-vér” királyról is, aki felesége és gyermekei körében élt.

Nyelvészet

Az Antológiában viszonylag kevés a kifejezetten nyelvészeti tárgyú közlemény. A nyelvészet témakörébe tartozik Dánielisz Endre irodalomtörténész *Ezeréves magyar szavak* című tanulmánya, mely többféle nyelvi problémát érint. Előljáróban az 1055-ben keletkezett Tihanyi Alapítólevél latin nyelvű szövegébe ágyazódó magyar nyelvi elemeket vizsgálja. A *Találkozás rokonokkal* című részben leírja a hungarológusok harmadik kongresszusán (1991 augusztusában, Szegeden) tapasztaltakat és a finnugor nyelvű résztvevőkkel való találkozását. A szerző az *Idegenek a magyar nyelvről* című alfejezetében megállapítja, hogy minden nép számára a maga nyelve a legszebb, de a mi anyanyelvünk dallamosságát más, nagy nyelvek szakértői is észrevették. Idézi német nyelvészek idevágó véleményét, majd a legnagyobb nyelvzseni, az olasz Mezzofanti szavait, aki 108 nyelvet ismert: „Tudja-e, melyik nyelvet tartom az olasz és a görög után a leginkább dallamosnak és a verselés szempontjából leginkább fejlődésre képesnek? — A magyart.”

A nyelvészet tárgykörébe vágó hosszabb tanulmány Murádin László *A Homoród mentén* című, földrajzi nevekkel foglalkozó írása. Az ismert kolozsvári nyelvész szerint a legtöbb embert érdekli, hogyan alakult ki falujának neve, mi a név eredete, a névadás módja. Ez a cél vezette a szerzőt e tanulmány megírására. Magyarozatát adja előbb a Homoród névnek — a dombvonulattal szegélyezett folyómeder homorú —, majd ilyen módon közelíti meg a többi Homoród menti helységnév jelentését is, a folyó torkolatától kiindulva, mert a völgy birtokba vétele is ebben az irányban történt. A névtudomány azért fontos — hangsúlyozza a szerző —, mert a régészettel együtt felvilágosítást ad arról, hogyan kerültek egy nép fiai, esetünkben a székelyek mai lakóhelyükre.

Zene- és képzőművészet

Benkő András zenetörténésznek a *Székely Útkereső*ben folytatásokban megjelent hosszabb tanulmányából (*Zenetörténetünk*) csak egy kisebb fejezet került be az Antológiába: az *Egyházi zene. Középkor*, sőt annak is csupán az a része, amely a magyar népzeneire gyakorolt hatással foglalkozik. Ez a részlet elsősorban a hivatásos zenetörténészeknek szól, bár a zenekedvelők számára is sok érdekességet tartogat.

A szerző rámutat, hogy a gregorián (a középkori egyházi dallamok gyűjtőneve) állandóan jelen volt a templomokban és az iskolai oktatásban, ami kihatott a magyar népzeneire is. A gregorián zenekultúrát ismertető szerző megállapítja, hogy az még Bethlen Gábor és a Rákócziak idején is tovább virágzott nálunk, mindenekelőtt Csíkban és Gyergyóban.

Antológiánk közli Domonkos János cikkét a híres karácsonyi ének, a *Csendes éj* keletkezéséről, szerzőiről, a dal 1818-tól napjainkig tartó diadalútjáról és közli a teljes szöveget is (*Egy dal, mely meghódította a világot*).

Képzőművészeti vonatkozású anyagot is találunk a gyűjteményben. Jakobovits Miklós festőművész, képzőművészeti író *A múzeumokról* című írása a múzeumi élet megújulásának a szükségességéről szól. Élő múzeumokról beszél, melyek nemcsak a múlt bemutatását szolgálják, hanem teret adnak a mai alkotóknak, sőt vetítőtermekben videófilmek segítségével mutatják be az alkotók műhelytitkait. Csere- és vándorkiállítások megrendezését is szorgalmazza, melyek nyitást jelentenek Európa felé, importálva és exportálva a művészet értékeit.

Lőrincz József *Nagy Imre „fölgöngő” fekete-fehérje* című írásában Erdély nagy festőművészenek képeit jellemzi. A csíki medencétől, a zsigödi alkotóháztól — a mai múzeumtól — elválaszthatatlan művésztől általában a színek szimbolikája jut eszünkbe, pedig fekete-fehér rézkarcai, fametszetei, tus- és ceruzarajzai is igen jelentősek. A cikk szerzője legalább húsz fekete-fehér Nagy Imre alkotást elemez.

A kárpátaljai szerző, Penckófer János képzőművészeti tárgyú interjúja is szerepel az Antológiában. *A művészetnek szárnyalnia kell* címmel a Beregszászban élő és alkotó Benkő György festőművésszel beszélget el. A közvetlen hangú beszélgetés során a művész elmeséli életét, pályakezdésének körülményeit, és közli művészi hitvallását: „A művészet a szubjektumok megnyilvánulása, és annak szárnyalnia kell.”

A Székely Útkereső tükrözése a korabeli sajtóban

A *Székely Útkereső* a magyar sajtóélet sorsdöntő időszakában indult, a rendszerváltás utáni első hónapokban, amikor a felszabadult közlésvágy országszerte több mint 120, magyar nyelven megjelenő kiadványt eredményezett. Ezek között számos lap kérészéletűnek bizonyult, s a romániai magyar sajtóélet dzsungelhez vált hasonlóvá. Ezt hangsúlyozza Barabás István *Lapszemle — madártávlatból* című írásában, a következő biztató befejezéssel: „Minden elismerésem az Önöké, hogy a *Székely Útkereső* ebben a dzsungelben sem téveszt utat, sőt állja a sarat!”

A *Székely Útkereső* című folyóirat a nehézségek ellenére sikerrel vette az akadályokat, olyannyira, hogy később már megjelent a *Székely Útkereső Kiadványok* című sorozat is, 15-20 oldalas külön füzetek formájában. Ezekről számol be Csire Gabriella *Székely Útkereső Kiadványok* című írásában. Szerinte a kis füzetek első sorban a folkloristák és néprajzkutatók számára nyújtanak közlési teret. Hangsúlyozza, hogy sürgető olvasói igénynek tesznek eleget a diktatúra idején lappangásra ítélt szellemi értékeket feltáró munkák, például a *Csíksomlyó, a Székelyföld Rómája* című kiadvány, amely a csíksomlyói pünkösdi búcsú eredetét, a templom történetét és a kegyszobor legendáját ismerteti. Kiemeli a *Gondolatok a Székely Himnuszról* című kötetet Gábor Dénes tollából, valamint Ráduly János rovásírásról írt tanulmányát (*Nemzeti kincsünk: a rovásírás*).

A *Székely Útkereső* fölüvelő pályáját követi nyomon Gábor Dénes is *A Székely Útkeresőtől az Erdélyi Gondolat Könyvkiadóig avagy Előbeszéd az előkészületben levő Székely Útkereső 1990–1999-es Antológiájához* című írásában. Méltatja a lapindító és fő-

szerkesztő Beke Sándor fiatalos lelkesedését, mellyel bele mert vágni e „szép kaland”-ba, mert az eredmények őt igazolták. Öt évre rá, hogy a folyóirat elindult, 1994-ben már megjelent a lap több mint százoldalas kis antológiája. 1991-ben megindul az *Erdélyi Gondolat Könyvkiadó* is, szintén Beke Sándor kezdeményezésére, aki 1998-ban életre hívja a *Székely Útkereső Kiadványok* új füzetes sorozatát is. Tíz év elteltével pedig előkészületben van az új Antológia anyaga is. Néhány fontos kiadvány felsorolása és értékelése után a cikk szerzője Victor Hugo szép mondását idézi befejezésül: „Aki az olvasók táborát növeli, kenyeret oszt szét.”

1999-ben a tizedik évfolyamához érkezett *Székely Útkereső* című folyóirat elbúcsúzik olvasóitól, mert szerepkörét végképpen átveszi jogutódja, a folyóiratból „kinőtt” és már a határokon túl is ismertté vált *Erdélyi Gondolat Könyvkiadó*. Ezt hangsúlyozza Beke Sándor, a folyóirat főszerkesztője és a könyvkiadó igazgatója *Ünnep és búcsú avagy Egyik kezünkben zászló, a másikban penna* című írásában. „...Most azt köszönöm meg Gondviselőnknek — búcsúzik a folyóirat olvasóitól —, hogy erőt adott tovább építeni és megerősíteni azt a szellemi épületet, melyet időközben bástyákkal erősített várrá alakítottunk. Most itt állunk »édes anyaföldünkön« újabb terveket dédelgetve — a bástyán.”

A tíz évet (1990–1999) átfogó *Székely Útkereső Antológia* is bizonyosság arra, hogy a folyóirat nemcsak a mának, hanem a holnapnak is dolgozott, ezért számít egy évtized múltán is a mai olvasóra, elsősorban a fiatalokra és a pedagógusokra, így az erdélyi magyar sajtó értékes szellemi műhelyeként marad meg a köztudatban.

Brauch Magda

Boldogasszony anyánk

(Régi magyar himnusz)

Boldogasszony anyánk,
Régi nagy patrónánk,
Nagy ínségben lévén
Így szólít meg hazánk:
Magyarországról, romlott hazánkról,
Ne felejtkezzél el szegény magyarokról!

Nyisd fel az egeket
Sok kiáltásunkra,
Anyai palástod
Fordítsd oltalmunkra!
Magyarországról, romlott hazánkról,
Ne felejtkezzél el szegény magyarokról!

Kegyes szemeiddel
Tekintsd meg népedet,
Segéld meg áldásra
Magyar nemzetedet!
Magyarországról, romlott hazánkról,
Ne felejtkezzél el szegény magyarokról!

Mert sírnak, zokognak
Árváknak szívei,
Hazánk pusztulásán
Özvegyek lelkei.
Magyarországról, romlott hazánkról,
Ne felejtkezzél el szegény magyarokról!

Vedd el országunkról
Ezt a sok ínséget,
Kikben torkig úszunk,
S nyerj régi épséget.
Magyarországról, romlott hazánkról,
Ne felejtkezzél el szegény magyarokról!

Irtsd ki, édes anyánk,
Az eretnekséget,

Magyar nemzetedből
A hitetlenséget!
Magyarországról, romlott hazánkról,
Ne felejtkezzél el szegény magyarokról!

Hogy mint isten anyját
Régen tiszteltenek,
Úgy minden magyarok
Most is dicsérjenek.
Magyarországról, romlott hazánkról,
Ne felejtkezzél el szegény magyarokról!

Tudod, hogy Szent István
Örökségben hagyott,
Szent László király is
Minket reád bízott.
Magyarországról, romlott hazánkról,
Ne felejtkezzél el szegény magyarokról!

Fiad ellen sokat,
Megvalljuk, vétettünk.
De csak imádj értünk:
Hozzája megtérünk.
Magyarországról, romlott hazánkról,
Ne felejtkezzél el szegény magyarokról!

Jézus fiad előtt
Könyörögj érettünk,
Mert ha nem cselekszed,
Egy lábíg elveszünk.
Magyarországról, romlott hazánkról,
Ne felejtkezzél el szegény magyarokról.*

1997. VIII. évf., 1–2–3–4. szám

*Magyarországi 18. századi néphimnusz, vallásos dal, a magyar katolikuság egyik legkedvesebb éneke. Szent Istvánhoz és Szűz Mária — Magyarország védőszentje — vallásos kultuszához kapcsolódik. A verset Lancsics Demeter pannonhalmi bencés szerzetes írta. 1793-ban „nationalis cantatio” — nemzeti ének.

Szent István királyhoz

Ah hol vagy, magyarok tündöklő csillaga!
Ki voltál valaha országunk istápjá!
Hol vagy István király? Téged magyar kíván,
Gyászos öltözetben teelötted sírván.

Rólad emlékeztvén csordulnak könnyei,
Búval harmatoznak szomorú mezei.
Lankadnak szüntelen vitézlő karjai,
Nem szűnnek iszonyú sírástól szemei.

Virágos kert vala híres Pannónia,
Mely kertet öntözé híven Szűz Mária.
Kertésze e kertnek István király vala:
Behomályosodott örvendetes napja.

Előtted könyörgünk, bús magyar fiaid,
Hozzád fohászkodunk árva maradékid.
Tekints, István király, szomorú hazádra,
Fordítsd szemeidet régi országodra.

Reménységünk vagyon benned s Máriában,
Mint magyar hazánknak hív királynéjában.
Még éltedben minket ennek ajánlottál,
És szent koronáddal együtt feláldoztál.*

Névtelen (XVI. sz.)

1997. VIII. évf., 1–2–3–4. szám

*Kölcsey Ferenc Hymnusza előtt a katolikus magyarság — a *Boldogasszony anyánk* mellett — közismert néphimnusza.

Csíksomlyói Mária-siralom

(Ősi székely himnusz)

Ó én édes jó Istenem,
Oltalmazóm, segedelmem,
Vándorlásban reménységem,
Ínségemben lágy kenyerelem.

Vándor fecske sebes szárnyát,
Vándorlegény vándorbotját,
Vándor székely reménységét,
Jézus, áldd meg Erdély földjét.

Vándor fecske hazatalál,
Édesanyja fészkére száll,
Hazajöttünk, megáldott a
Csíksomlyói Szűz Mária.*

1997. VIII. évf., 1–2–3–4. szám

*Ezt az 1350 körül keletkezett Mária-éneket Bartók Béla jegyezte le a Csíki-medencében. A katolikus székelyek éneklék a csíksomlyói Máriához.

Székely himnusz

(Az eredeti szöveg)

Ki tudja, merre, merre visz a végzet
Göröngyös úton, sötét éjjelen.
Segítsd még egyszer győzelemre néped,
Csaba király, a csillagösvényen.

Maroknyi székely porlik, mint a szikla
Népek harcától zajló tengeren.
Fejünk az ár ezerszer elborítja,
Ne hagyd el Erdélyt, Erdélyt Istenem!*

1997. VIII. évf., 1–2–3–4. szám

*Szövegét írta: Csanády György (Székelyudvarhely, 1895. február 23. — Budapest, 1952. május 3.) 1921-ben.

Zenét szerelte: Mihalik Kálmán (Oravicabánya, 1896. február 21. — Szeged, 1922. szeptember 6.)

Székely himnusz

(A közszájon forgó változat)

Ki tudja, merre, merre visz a végzet
Göröngyös úton, sötét éjjelen.
Vezesd még egyszer győzelemre néped,
Csaba királyfi, csillagösvényen.

Maroknyi székely porlik, mint a szikla
Népek harcának zajló tengerén.
Fejünk az ár, jaj, százszor elborítja,
Ne hagyj elveszni Erdélyt, Istenünk!

1997. VIII. évf., 1–2–3–4. szám

Székely himnusz

(Hosszú változat I.)

Ki tudja, merre, merre visz a végzet,
Göröngyös úton, sötét éjjelen.
Segítsd még egyszer győzelemre néped,
Csaba királyfi, csillagösvényen!

Maroknyi székely porlik, mint a szikla,
Népek harcának zajló tengerén.
Fejünk az ár, jaj, százszor elborítja,
Ne hagyj elveszni Erdélyt, Istenünk!

Ameddig élünk, magyar ajkú népek,
Megtörni lelkünk nem lehet soha,
Szülessünk bárhol, Földünk bármely pontján,
Legyen a sorsunk jó vagy mostoha!

Maroknyi székely porlik, mint a szikla,
Népek harcának zajló tengerén.
Fejünk az ár, jaj, százszor elborítja,
Ne hagyj elveszni Erdélyt, Istenünk!

Keserves múltunk, évezredes balsors,
Tatár, török dúlt, labanc rabigált.
Jussunk e honban, magyar-székelyföldön,
Szabad hazában éljünk boldogan!

Maroknyi székely porlik, mint a szikla,
Népek harcának zajló tengerén.
Fejünk az ár, jaj, százszor elborítja,
Ne hagyd elveszni Erdélyt, Istenünk!

Ki tudja innen merre visz a végzet,
Országhatáron, óceánon át.
Jöjj hát királyunk, itt vár a te néped,
Székely nemzeted, Kárpát-bérceken.

Maroknyi székely porlik, mint a szikla,
Háborgó szélben, zúgó tengeren,
Fejünk az ár, jaj, százszor elborítja,
Ne hagyd elveszni Erdélyt, Istenünk!

Édes Szűz Anyánk, könyörögve kérünk,
Mentsd meg e népet, vérző nemzetet,
Jussunk e honban, magyar-székelyföldön,
Szabad hazában éljünk boldogan.

Maroknyi székely porlik, mint a szikla,
Haláligában meggyötörten él,
Szemünk a korbács százszor eltalálja,
Ne hagyd elveszni Erdélyt, Istenünk!

1997. VIII. évf., 1–2–3–4. szám

Székely himnusz

(Hosszú változat II.)

Ki tudja, merre, merre visz a végzet
Göröngyös úton, sötét éjjelen.
Vezesd még egyszer győzelemre néped,
Csaba királyfi, csillagösvényen.

Maroknyi székely porlik, mint a szikla
Népek harcának zajló tengerén.
Fejünk az ár, jaj, százszor elborítja,
Ne hagyj elveszni Erdélyt, Istenünk.

Ameddig élünk, magyar ajkú népek,
Megtörni lelkünk nem lehet soha.
Szülessünk bárhol, földünk bármely pontján,
Legyen a sorsunk jó vagy mostoha.

Maroknyi székely porlik, mint a szikla
Népek harcának zajló tengerén.
Fejünk az ár, jaj, százszor elborítja,
Ne hagyj elveszni Erdélyt, Istenünk.

Keserves múltunk, évezredes balsors,
Tatár, török dúlt, labanc rabigált,
Jussunk a honban, magyar-székelyföldön,
Szabad hazában élni boldogan.

Maroknyi székely porlik, mint a szikla
Népek harcának zajló tengerén.
Fejünk az ár, jaj, százszor elborítja,
Ne hagyj elveszni Erdélyt, Istenünk.

*Már másfél ezer év óta Csaba népe
Sok vihart élt át, sorsa mostoha.
Külső ellenség jaj, de gyakran tépte,
Nem értett egyet otthon sem soha.*

Maroknyi székely porlik, mint a szikla
Népek harcának zajló tengerén.
Fejünk az ár, jaj, százszor elborítja,
Ne hagyj elveszni Erdélyt, Istenünk.

*Hős szabadságát elveszté Segesvár,
Mádéfalvára fájón kell tekints,
Földed dúl kincsét népek élék s dúlják,
Fiaidnak sokszor még kenyérré sincs.*

Maroknyi székely porlik, mint a szikla
Népek harcának zajló tengerén.

Fejünk az ár, jaj, százszor elborítja,
Ne hagyd elveszni Erdélyt, Istenünk.

1997. VIII. évf., 1–2–3–4. szám

Csángó himnusz

Csángó magyar, csángó magyar,
Mivé lettél, csángó magyar.
Ágról szakadt madár vagy te,
Elvettette, elfeledve.

Egy pusztába telepedtél,
Melyet országnak nevezteél.
De se országod, se hazád,
Csak az Úristen gondol rád.

Idegen nyelv béborítja nyom,
Olasz papocskák nyakadon.
Nem tudsz énekelni, gyónni,
Anyád nyelvén imádkozni.

Én Istenem, mi lesz velünk?
Gyermekeink, s mi elveszünk!
Melyet apáink őriztek,
Elpusztítják szép nyelvünket!

Halljuk, áll még Magyarország,
Úristenünk, te is megáldd!
Hogy rajtunk könyörüljenek,
Elveszni ne engedjenek.

Mert mi is magyarok vagyunk,
Még Ázsiából szakadtunk.
Úristen, sorsunkon segíts,
Csángó magyart el ne veszítsd!

1998. IX. évf., 1–2–3–4. szám

Kardalus János

Mit jelent a székelyek útkeresése?

Erre a kérdésre nagyon nehéz felelni. Azonban az biztos, hogy most a történelmi útkeresés napjait, hónapjait, éveit éljük. Éppen ezért cseng a fülünkben, lelkünkben a sokértelmű fogalmat kifejező szó: *útkeresés*.

Az biztos, hogy nem az egykori vándortarisznyás székelyről van szó, aki már a század elején megjárta Amerikát, sem azokról az utódokról, akik a szögesdróton át, napjainkban pedig a felemelt sorompók alatt sétálnak át egyik országból a másikba. Azokról a székelyekről lehet csak szó, akik itthon a szülőföldjükön higadtan, határozottan együtt keresik az utat, a *megmaradás útjait*.

A székelység nem különb másoknál. Így mások sem különbek a székelyeknél, még akkor sem, ha az adott nyelv minden jelzőjét magukra aggatják.

Nem lehet megszámlálni, hány történelmi vihar érte az erdélyi embert. Annyi biztos, hogy vihar vihart ért ezen a földön, s ennek a viharnak a szele mindig a székelység ellen dolgozott. A tapasztalat bizonyítja, hogy sohasem volt erősebb a vihar a hitet tartó embernél. A kitartáshoz meg nemcsak a meggondoltság csatkozott, hanem az értelem is.

Most a *meggondolt útkereséshez* láttunk. Össze kell dugnunk a fejünket, egybe kell vetnünk az erőnket. Nem mérőföldes csizmára van szükségünk, nem is vándortarisznyára, hanem bölcsességre.

A decemberi fordulat után, ha jól visszaemlékezünk, már az első napokban mindenki tervezett, utakat keresett. Az élet, a lehetőség vetette fel az *útkeresést*. Új, eddig ismeretlen lehetőségek nyitogatták a kapukat. Szellemében szabadult fel a székely ember is.

Első lépéseiket a *szellemi útkeresés* jellemezte.

Az oktatás, kultúra, rádió, sajtó új tartalmat, új formát nyertek. Segítették az embereket, felgyorsították az átszerveződést, a gondolkodást. Az oktatás politikamentesítésen, öntisztuláson esett át. Rövid idő alatt felszámolódtak a kommunista ideológia intézményei, mint az ifjúsági szervezetek, a politikai-ideológiai tantárgyakat száműzték az iskolákból.

Ha nehézkesen is, de beindult az anyanyelvi oktatás visszaállítása.

A *magunk keresésében*, a rendtartó (hagyományos) székely falu visszarendeződésében a kulturális mozgalom eseményei mind gyakoribbak. Alapvető változások mennek végbe. A folyamat tudatos. Ilyenek a művelődési egyletek alakulása, a műkedvelő mozgalom fellendülése. Falutalálkozókra kerül sor, ahol a falubeliek számbavételre és jövőtervezésre gyűlnek össze. A népszokások, mint a kalákák, a farsangolás, szüreti bálók, kortárstalálkozók, sokadalmak, falusi búcsújárások mind nagyobb és jelentősebb eseményekként lépnek elő. Kevés azoknak a váro-

soknak, vagy falvaknak a száma, ahol az 1990-es évben nem került volna sor valamilyen nagyobb kulturális vagy hagyományápoló, -felelevenítő rendezvényre. Az események a jövőbe mutatnak, hiszen mind a kezdeményezés, mind a megvalósítás az ifjúság részéről is jön.

A magunk keresésében fontos helyet kapott a honismeret. A székelység szimbólumainak visszaállítása, az identitás fogalmának mind pontosabb körvonalazódása áldásosan hat a falusi és városi emberekre. A szellemi szimbólumok pedig emlékeztetik a jelenkori embert.

Emlékezhettünk elődeink cselekedeteire és szellemiségére, Apáczai Csere Jánosra, Kőrösi Csoma Sándorra, Gábor Áronra, Gál Sándorra, Benedek Elekre, Orbán Balázsra, Kriza Jánosra, Tamási Áronra, Márton Áronra és sorolhatnám tovább.

A szellemi újjászületés mellett a rendtartó székely falu gazdasági újjászületése is folyamatban van. A gazdasági reform visszafordíthatatlan. Új szemlélet alakul ki, egyfajta tudatváltással, hagyományos és mégis új szemlélettel állunk szemben, amely radikálisan módosítja a tegnapi falut.

A székely falu saját törvényei, rendtartása folytán ismét életképes intézménnyé alakul. Ebben az intézményi rendszerben, a XX. század emberének igényeihez alakulnak azok a jogi keretek, munkaformák, közösségi viszonyok, amelyek a legdemokratikusabban biztosíthatják a közösségi és egyéni megnyilvánulást, érvényesülést.

Nem könnyű megtalálni az utat. Viszont megtalálható akkor is, ha több időt igényel. Ebben segít az írott és a kimondott szó.

1990. I. évf., 8–9. szám

Apáczai Csere János

Magyar híveknek megszólítások

Lámpást s fáklyát törvény kiadásakor Isten
Trombitadörgésben Sinain láttokra sidóknak,
Gyújta, kinél járván, hallott törvénynek utáról
El ne botolnának mennyországnak kapujáig.
Lámpással Gedeon Midiánt elveszté, nagy álom
Szürkületbe kiket mélyen környülfoga, mellyet
Árpakenyér éjjel seregekre leszállva jelente.
Lámpással szűzek völegénnyel örömbe menének
Etszaka nagy vígan, hogy hallik a hívó kiáltás:

Mely nélkül az öti künn nagy szomorán rekedének.
 Nagy Británnianak így azért tés Mennyei Lámpást
 Aki minap gyújtál, mutatád meg az emberi nemnek
 E siralom völgyén mi légyen kalauzza, világja
 A maradandónak, s dühös ördögnek fene nyílát
 Mint törjük s rontsuk, s mi Urunknak mint végezetre
 Tetessék méltán ditső koronája fejünkbe.
 Ím e drága arany lámpást most a magyarokkal
 Közletik. Áldott légy, kegyes Isten! Kérlek, oh ember!
 Járj nála s megládd, ez életnek is iszonyu terhét
 Megkönnyitti, mutat végén mennyei világot.

1996. VII. évf., 1–2–3–4. szám

Reményik Sándor

Erdély magyarjaihoz

1918 őszén

Hadd jöjjön hát, aminek jönni kell,
 Idők lavináját ernyed karok
 Ha többé fel nem tartják!
 De mi simuljunk össze, magyarok!
 Kiáltó szó ha nem lehattunk már:
 Egy titkos társaság legyünk!
 Kivándorolni, elbujdosni? Nem!
 Mi innen nem megyünk!

Nagy szalmatüzek lángjából marad
 Szívünkben egy marék izzó parázs —
 Égő világoknál ezerszer izzóbb
 És izzóbb nála nem lesz semmi más.
 Egymás szíve-falán, végzetünk éjén
 Egy néma jelszót kikopogtatunk,
 Mint jeladást a Katakombák mélyén:
 „Magyarok maradunk!”

Idők mélyén vajúdhat sok halál,
 Sok minden meglehet,

De oly koporsót nem gyárt asztalos,
Mely minket eltemet.
Magyar bárdok ajkán csak újra hajt
Virágot, lombot ős-magyar fánk: nyelvünk,
S romolhatatlan erőnk árja zeng:
„Örök az élet bennünk!”

Virrasztottunk mi tetszhalottat már!
A lefojtott szó erősebb a jajnál,
Nyílt szónál több az allegória
S a vértezett szív a vértezett karnál.
A lefeszített rúgó izmai
Nem engednek, de erőt gyűjtnek lassan,
Nagyobb erőt szül nagyobb elnyomás,
Míg döngve visszapattan.
Virrasztottunk mi tetszhalottat már,
Álltunk sok vihart, nekünk ez sem új,
Ha kiszaggattak: új gyökeret vertünk.
Mi tudjuk, mit jelent: balszél ha fúj.
Nem tagadom: jöhet még zord idő,
Sok mindent nem lehet majd merni,
Talán szavunk se lesz, jajunk se lesz,
Csak a szívünk fog verni.

De magyarul fog verni!

1918. október

1992. III. évf., 1–2–3. szám

Benedek Elek

Édes anyaföldem

(Részlet)

Tudod-e, nyájas olvasóm, mi az Őserő? Testnek s léleknek az az ereje, amely évszázadok óta porladozó ősök porából sarjadoszik, s nemzedékről nemzedékre száll. Időnek, Sorsnak zordságával keményen dacoló. Romlott vért, mely titkon beléje szívárgott, szilajul dob ki, mint föld méhének minden piszkát a tűzokádó.

Ó, áldott Óserő, tied a dicséret, a dicsőség, hogy a nagy összeomlás rettenetében sem reszket a kezem; hogy lelkemnek rendülése, szívemnek háborgása hirtelen lecsöndesül; hogy újra gyermekké leszek, s repeső szívvel vetem magamat szép gyermekkorom tündértavába.

...Íme visszatérek édesapámhoz. Félek, róla tökéletes képet rajzolni képtelen leszek, bár nemes alakja e könyv folyamán újra meg újra tollam elé kerül. Nagy erős csontú, széles vállú, ölmagas ember az én apám. Mélyen fekvő fekete szem, magas, széles homlok, arcán a Benedek Huszárok jellegzetes, rózsás pirossága, melyet a halál keze is csak meghalványít, letörülni képtelen. (Talán Judit ősanyánk szerelmeta lelke lehelte ezt a rózsát első gyermekének arcára, s azóta kivirágzik a nemzetség minden fiának, leányának arcán?) Hirtelen lobbanó harag szikrákat csihol ki ebből a mélyen fekvő szemből, állandó jellege — szelíd mosolygós. A mesemondók mosolygása ez. Tele van a lelke olvasott, hallott, öröklött és átélt történetekkel, szeret évődni azokkal, akiket szeret; csak úgy ömlik a tréfás, dévajkodó beszéd, s foly, folydogál csendes történet után. Meg-megpihen, fel-felsóhajt, tovább űzi-fűzi a történetet, s ha könyvből olvasott szomorú történetet mesél, végezetül arca, szeme mosolyra derül, megnyugtatóval is a hallgatót: de hiszen ez csak — rege. Így mondja: rege. Így, és nem: mese. Sohasem mondja regénynek a regényt, hiába olvasta így regények címlapján: őneki minden történet — rege. S mivelhogy rege és nem igaz valóság, bár olvasás közben könny gyűl szemébe, hamar megvigasztalódik s megvigasztal minket is.

A gazdaságban nem ismer tréfát. A Föld az ő legnagyobb, legmélyebb, s írig tartó szerelme. Gondatlanságot, felületességet, henyélést nem tűr. Kezén ég a munka, s megköveteli, hogy égjen kezén háza népének, cselédjének is. Erdőre, mezőre egy kis hadsereg vonul ki, édesapám a vezére, a gyermekei, a cselédei, a napszámosok a közkatonák. Csak édesanyám marad otthon. Az ő gyenge kezét nem égette nap heve, nem durvította kapanyél, bár valósággal szerelmes volt erdőbe, mezőbe. Ünnepe volt, ha a háznak, a belső gazdaságnak gondját otthagyhata, s könnyű asszonygereblyével a szénát gyűjthet.

— Az asszonynak otthon a helye — vallotta édesapám. — Mezei munkájának több a kára, mint a haszna. Miért? Mert amíg a réten egy boglyácskára valót összegebrelyéz, egy nagy boglyára való kárt vall a ház meg az udvar, ha nincs rajta az asszonyszem. A jó asszony szem. Mert — mondogatta édesapám — a gazda nem hordhat be annyit a nagykapun, hogy a rossz asszony ki ne hordogassa a kiskapun. — De ez úgy volt mondva, hogy benne mosolygott a nyugodt ember tudata: az én feleségem nem hordja ki. Sohasem is vetett új búzát a földjébe édesapám, mindig a tavalyit. Nem is volt a búzája üszöges, konkolyos soha. De ne higgyétek, hogy azért a kiskapun nem hordtak ki sok minden jót. Nem édesanyám, hanem a „bejáró” szegény asszonyok, akik hol lisztért, hol szalonnáért, hol túróért jöttek, s üres kézzel sohasem távoztak. Nem kellett édesanyámnak rejtegetnie a gazda elől a jószívű adakozást; a gazda sem írta be könyvébe. Beírta a jóisten, aki mindent lát, s akinek bizonyval van erre egy nagy aranykönyve.

Csendesebb természetű munka ha folyt, mulattató históriákból ki nem fogyott. Meg-megcsendült erdő, mező az egészséges kacagástól, egy-egy pillanatra megálltak a kezek, hogy annál jobb kedvvel, annál serényebben mozogjanak utána. Kikiszemelt hol egy legényt, hol egy lányt, mindig olyat, aki értette a tréfát, s mindjárt szerzett a legénynek feleséget, a leánynak férjet, nem hozzájuk illőt.

— Látod-e — mondta a lánynak —, én tudnék neked való legényt. Ott van Buklesz Andi, az éppen illenék hozzád. Mert Andi olyan legény, akinek nem fele kár, amit megszvik. (Értsd ezalatt: hanem egész kár.)

Buklesz Andi toprongyos, torzonborz vénlegény volt, a neve is csúfnév.

— Hát még milyen feleséget tudnék neked — fordult a legénynek. — Bezzeg, eltalálna téged Jákób Ráki! (Ez volt a falu leglustább leánya.)

Ha nem mesélt, biztatott: daloljunk, de csak a vidám nótát szerette munka közben. Kedves ravaszság volt ez: vidám nóta gyorsítja a kezét, lassítja a szomorú.

Vannak emberek, kik csak a maguk gyermekét szeretik: édesapám meleg szívéből minden gyermeknek jutott szeretet. Gazdag gyermek, szegény gyermek egy volt neki: a gyermek — gyermek. Nem tudott úgy elmenni gyermek mellett, hogy rá ne mosolyogjon; hogy meg ne szólítsa; s ritkán indult el hazulról, hogy feneketlennek látszó zsebében ne lett volna alma, körte, szilva, mogyoró — jó gyermeknek való. Amikor én a kisbaconi „akadémiát” elvégeztem, édesapám még javakorabeli, egyenes tartású, erőteljes, egészségtől duzzadó ember volt, de már — nagyapó. Valóságos nagyapó. S ím, egyszerre a falu összes gyermekeinek nagyapója lett. Ha végigment az utcán, meg-megállították a gyermekek: Hová megyen, Huszár nagyapó? Ha több gyermek ugrálta körül, meg-megállt, le-leült a kapu elé, eltréfált velük, s aztán egyszerre csak azon vette észre magát, hogy gyermek ül a térdén, s biztatja: Vigyen Brassóba, nagyapó!

Hát vitte, hogyne vitte volna. Lovaglásra mozdult a lába, s dúdolta csöndesen:

Gyí, te, lovam, Barassóba,
Mít hozok én Andriskának?
Csengőt-bongót a nyakára,
Aranyvesszőt a hátára.
Gyí te, lovam, gyí te, gyí!

Aztán hirtelen lefordította a gyereket a térdéről, s színlelt rémülettel kiáltott: héj, aki adta! Felborult a szekér. Héj, atyafiak, ide, ide! Segítsetek!

Volt erre kacagás meg tülekedés.

— Engem is vigyen, nagyapó! Engem is borítson fel, nagyapó!

Vitte, vitte, s felborította sorba valamennyit.

Bizony nem lesz nehéz majd megmagyarázni, mért visznek a kisbaconi gyerekek virágot minden esztendőben Huszár nagyapó sírjára...

S ha vitte, vitte Barassóba a falu gyermekeit, hát engem, a legkisebbet hogyne vitt volna? Vitt ő „messzibb” is, a Romány nevű cserfaerdőbe, mely szinte a falu

föle hajlik, s nem csak a zúgása hallik be, de a vadgalamb búgása is. Valahányszor erre az erdőre gondolok (s de sokszor!), megcsendül lelkemben Kriza János dala:

Erdővidék az én hazám,
Székelynek szült édesanyám.
Zöld erdő zúgásán,
Vadgalamb szólásán
Nevelt fel jó apám.

Ide, ebbe az erdőbe vitt édesapám egy esős nap délutánján, amint egyszerre a nap kimosolygott.

— No, gyerekek — mondta Anikónak s nekem —, kisütött a nap, menjünk gombászni.

Hétéves volt Anikó, én meg öt. Nagy kedvvel indultunk az erdőnek. Édesapám nagy öblös kosarat vitt, mi meg afféle kis kötőkosarat. Hát, szép lassan ki-mendegéltünk az erdőbe. Csak úgy fehérlett meg kékült a föld a keserű meg a kék hátú gombától. Ide-oda kapkodtunk, szaladgáltunk, ujjongtunk, kacagtunk, zengett az erdő. Egyszerre csak megszólal édesapám halkán: — Nézzétek, amott jön errefelé két bibarcfalvi asszony.

Én meghúzódok egy fa mögé, ti meg csak gombásszatok. Ha ideérnek az asszonyok, s kérdik, hogy kivel vagytok itt, mondjátok, hogy magatok jöttetek ide.

Mindjárt vissza is húzódott, mi meg szép lassan szedegettük a gombát, s közben egyre közelebb jöttek az asszonyok. Ezek is gombásztak. Bezzeg, hogy az asszonyoknak ez volt az első kérdésük:

— Hát ti kivel vagytok itt, lelkem gyermekeim?

— Mi bizony magunk vagyunk — felelt Anikó.

— Ó, ne mondd!

— Magunk bizony! — erősítettem én.

— Ó, ó — csóválta fejét az egyik asszony —, halljon ide, komámasszony! Hát osztán van-e lelke s istene az olyan anyának s apának, aki ezt a szetemnyi leánkát s legénkét erdőbe ereszti? Már én Dárius kincséért sem tenném meg.

— De még én sem!

— Talán mostohaanyátok van, lelkem? — kérdezte az egyik, s feleletet sem várva, folytatta: — Mert én már hallottam olyan gonosz mostoháról, aki rávette az urát, hogy vigye ki a maga édesgyermekit az erdőbe, s hagyja ott. Hát ott is hagyta. Hej, sírtak szegény gyermekök, hogy zengett belé az erdő! Kiabáltak: édesapám! édesapám! Hiszen kiabálhattak, otthon volt már akkor az apjuk. Hát csak bolyongtak erre, arra, keresték az utat hazafelé, s addig keresték, hogy be-vesztek a rengeteg erdőbe. Csak mentek, mentek, s egyszerre csak találtak egy kicsi házat, ami csupa mézeskalácsból volt építve. Abból a'...

Mondjam tovább, ne mondjam? A jó asszony végigmesélte nekünk Jancsi és Juliska világszerte ismeretes meséjét. De mi most hallottuk először, fojtogatta a

sírás a torkunkat, s hej, megkönnyebbült kicsi szívünk, amikor véget ért a mese, s Jancsi és Juliska helyett a vén boszorkány került az égő kemencébe. Amikor a mesének végire jutott az asszony, akkor jutott eszébe megkérdezni, hogy: — Ugyan bizony kinek a gyermekei vagytok, lelkeim?

— Benedek Huszár János édesapámé, szolgálatjára — felelt illendően Anikó.

— Azé a nagygazdái?!

— Azé — erősítettük mind a ketten.

— Halljon ide, komámasszony — csapta össze tenyerét a mesemondó asszony. — Az a nagygazda gombászni küldi a gyermekeit! Hát akkor a szegény, hogy éljen?!

Na, éppen ideje volt, hogy édesapám nagy nevetve elébújjon a fa mögül. Bezzeg szégyenkeztek az asszonyok, a mesemondó néni kérte az „engedelmet” (a székely bocsánat helyett engedelmet kér), hogy így meg úgy, de hát ki is hitte volna.

— Jól volt ez így — nevetett édesapám. — Nem árt egy kicsi tréfa, igaz-e?

Nagy jókedvvel s tele kosarakkal indultunk hazafelé. Amint mentünk, mendegéltünk, egyszerre csak egy cserfának az odvából kiröppen egy vadgalamb, s mindjárt le is száll egy ágra, ott elkezd búgni, burokkolni.

— Láttátok-e — kérdi édesapám —, honnét repült ki az a galamb?

— Láttuk! Láttuk!

— Az ám — mondja édesapám —, fa odvában lakik a vadgalamb, mert nem tud fészket rakni. Pedig — mesélte tovább — sze-rette volna megtanulni a fészkekrakást. Kérte is a szarkát, hogy tanítsa meg. — Jó szívvel — mondta a szarka, s mindjárt rakni kezdte a fészket, aztán magyarázta, hogy így meg úgy kell azt rakni. — Tudom, tudom — mondta mindegyre a galamb. Hej, megharagudott a szarka, s mondta: — No, ha tudod, hát csináljad tovább — s azzal elrepült. De bizony a galamb nem tudta tovább rakni a fészket. Azóta sem tanulta meg.

Íme, három kosár gombával, s két mesével jöttünk haza. Ez a két mese meggyökeredzett a lelkeimben, soha el nem feledtem. Azért gyökeredzett meg, mert erdőben hallottam; erdőben, ahol lejátszódott mind a két mese. Mindjárt a mi erdőnkben építette fel a gyermekfantáziám a mézeskalács házat, s amely fából kiröppent a vadgalamb, arra rajzoltam a képet, amint a szarka fészket rakni tanítja a galambot. S amikor később megismerkedtem Kriza szép versével, ennek az erdőnek hallottam zúgását, ebben az erdőben vadgalamb búgását.

1999. X. évf., 1–2–3–4. szám

Beke Sándor

Tavaszdik a Budvár felé

tavasz lesz itt is egyszer kedvesem
mint egy áprily-versben
hazafelé
fehér és ekrü virágok
elektromossággal teli rügyek a tél margóján
párhuzamos sínek mellett
még egy párhuzamos országút-sín
leaszfaltozatlan
poros mint jobbágyok útjai
arany jános versében
mélabús ökrök szekerén fényes vaseke
s a másik parton udvarhely felé
apró kerekeken száguldó josef meyer autótérn
tavasz lesz itt is egyszer kedvesem
s a keresztúri gyermekotthon udvarán foltos
tréningben futballozó gyermekek
szüleikre találnak egyszer
tavasz lesz itt is egyszer kedvesem
s a dr. petru groza líceum diáklányai
könnyű ruhákban hozzák magukkal a tavaszt
s kilépnek a temetőbe
ahol kopjafák hegyén kibomlott virágok porzóin
madarak énekelnek
s ezek a mézgyűjtő méhek
belezsongnak a világba
s a kerek erdő alatt legelső álmukból
fölébredt medvebocsok
félénken kilépnek a barlang küszöbén
ahol ibolyakoszorúkat helyezett a tavasz
fehér hófoltok fejére
és félénken nagyon félénken átlépik a
barlang küszöbét
és tavasz lesz itt is egyszer kedvesem
olyan amilyent én is megjósoltam neked egy gyengén
melegítő fűtőtest mellett nagy tél idején
és eljön az idő hogy magunkhoz térünk
és magunktól hazatérünk mint ábel

nem mint időszámításunk szerint krisztus
olajágakkal és köpenyekkel leterített úton jeruzsálemben
hanem pálmák nélküli országúton
virágvasárnap
mikor a küküllő mentén lobogó füzek ünnepelnek
mikor apáink ismét elindulnak az országúton
mélabús ökrökkel
és nem fecskék hanem rozoga szekereken
fényes ekék hirdetik a tavaszt
patyolat évszakban
mint éjszakát fehér hálóingben
köszöntő kedves
igen a budvár alatt is
tavasz lesz egyszer
tavasz lesz egyszer kedvesem

1990. I. évf., 1. szám

Nagy Irén

Hazafelé alkonyatkor

Édesapámnak

Zizzenő széna, döccenő szekér
a dűlőúton kanyarog tova,
előtte a gazda mendegél,
bakancsán ujjnyi az út pora.
Hátrakulcsolt csontos két ökle,
ujjai közt ostornyelet forgat,
mögötte kocog két almásszürke
s nagyokat bólínt minden bokornak.
Körötte nagy, hallgatag mező,
sehol közelben teremtett lélek,
ismeri a nyugvó nap, s a kelő,
fényt szór rá a hallgatag ég fent.
Halad az ember, halad a szekér,
föld művelője Ő, föld Ura,
árnyéka csaknem az égig ér,
az estével együtt ér haza.

1997. VIII. évf., 1–2–3–4. szám

Imreh István

A példázatot termő élet

(Orbán Balázs emlékezete)

Bizonyára jelentős mértékű elfogultság munkál bennem, hogyha *A Székelyföld leírását* olvasom, ha Orbán Balázsra gondolok vagy róla szólok. Őt, a népének oly sokat kalákázó, szolgálattelvő embert ugyanis hajlamos vagyok többre értékelni, megindultsággal és szeretettel túlfizetve a talán még így is megtéríthetlent: a közösségnek odaajándékozott életet, a kalákába hívó hírverés mindenkori meghallását.

Jómagam olyan történetírást és egyben magyar népi, nemzeti magatartást szerettem s munkáltam is jól-rosszul, amely az önismeret hű, kedvezésmentes arc-képét mutatja fel. Olyan képmást, olyan történeti lélekrajzot, amely nem szépít, mert önelemesztő, jövőt veszejtő a hízelkedő hazugság, a magunk teremtette legendákba, mítoszokba szédülés. A valóság szilárd talaján kell megvetnünk lábunkat, s hogy azt jól cselekedhessük, ahhoz még az is szükséges, hogy magunkat ne ócsároljuk, erőnkbe higgyünk, önérzetet sugalló értékrendünket valós árfolyamán értékeljük, becsüljük meg.

Orbán Balázs életműve előtt tisztelegve az elmúlt hetekben megkíséreltem azt hangsúlyossá tenni, ami a munkásságában a valóságba gyökerező, józan, reális, ami a ma magyarjának is frissítő „életvize”. Azt például, hogy nagy művével biztatást sugárzó modellt kínált elnyomott, megtörettetésre ítélt népének és hogy szembenézett kora valóságával, az ipartalansággal, a székely kivándorlással, valamint a liberális törvényhozás elvszerű, de szegény embert támasz nélkül hagyó be nem avatkozásával.

Számba véve azt, hogy Orbán Balázs hagyatékában mi rejlik még, amit tőle mi, a mában élők jussolhatunk, főleg azt kerestem, amit maga is sokra tartott. Úgy láthattam meg, hogy a kitartó dologtevést miként becsülte meg. Különben életével igazolta, hogy mi nem vagyunk az a nép, amelyet csak a gyorsan fel- és ellobbanó szalmaláng jelképezhet. Ő maga sokszor „Az ernyedetlen szorgalmú nép”-hez tartozásával dicsekedett. Udvarhelyszék lakóinak leírásakor pedig azt látta jellemzőnek, hogy e tájegység népe „szép, erőteljes és szorgalmas”. A székelységet a gyáriparra azért tartotta alkalmasnak, mert „munkás, értelmes és tanulékony”. Ezeket a sorokat is ő írta: „Kis-Galambfalva határa kicsiny, de azért jólétben vannak, mert mit a sors megtagadott tőlük, azt szorgalom és ügyesség által pótolják... És ez így van a Székelyföld mindazon faluiban, hol kézműipar, kereskedelem, fuvarozás stb. által ütik helyre a hiányokat”.

A munkaerkölcs szintje nemesíti, felemeli a székelységet, hiszen „a hangya-szorgalmú munkásság, földművelés, ipar és bányászat képezi tulajdonképpen talapzatát a népek nagyságának...”

Az alkotásra, javak termelésére ösztönző tényezők között — hite szerint — első helyen a szabadság áll. A „szabadság nagy vallásának” igaz apostolai, igehir-

detői pedig szerinte — Savonarola, Dante, Petrarca, Thököly, Rákóczi, Washington, Robespierre, Foscari, Petőfi és mások mellett — a székelyek.

A szabadság Orbán Balázs tudatában szorosán összekapcsolódik a demokráciával, a népuralommal. Ezért hivatkozik ismét és ismét székely tradíciókra. Úgy véli, hogy „a Székelyföldön a nép volt minden, amennyiben a nép demokratikus szervezete és az ezredév óta proklamált jogegyenlőség alapján egy szerves és osztatlan egészet képzett...”

A szép, demokratikus székely történeti előkép természetesen itt-ott helyesbítésre szorul; igaz, hogy megoltalmazásáért kemény küzdelemben sok ezren véreztek el, de az sem tagadható, hogy ez a többségében szabadnak maradt katonanép megőrizhette önrendelkezése, öngazgatása, bíraskodása autonómiájának alapelemeit, éltethette életigazító értékes hagyományait.

Orbán Balázs a haza szeretetének érzését is a közösségi, alkotmányos szerkezetből kisarjadónak vélte: „Oly erény ez — írta megkezdve Udvarhelyszék nyugati hátszélén hat évig tartó vándorútját —, mely e nemzet, mindenkit egyenlőnek és szabadnak vallott ősz alkotmányának éltető földében csírázott és nőtt nagygyá”.

Gondolom, itt már ideje kimondanom, hogy ott, ahol valóban demokratikus társadalmat akar építeni a nép, méltányos, hogyha az írástudók megidéznek és újracsatatorba állítják Orbán Balázst, a valóban „nemes demokráciának” az elkötelezettjét, harcosát, azt, aki lelkesíteni és példát felmutatni még ma is tud.

A székely faluközösség a megmaradás szolgálatában állott, s kínált szilárd, tartós hajlékot a mindennapok békés dologtevőinek. Hadak dúlásai idején azonban sokan, így a bölöniek is templomerődjükben kerestek menedéket. A „várba szorulás” idejére azonban szintén státútumot alkottak, hogy rendtartás szerint, maguk törvényeinek fejet hajtva élhessenek, életüket megvédelmezhessek.

Bölön falvának 1690. évi konstitúcióját Orbán Balázs is ismertette s megjegyezte: „Nevezetes ez okmány azért is, mert tanúsága annak, hogy népünk életének minden mozzanatait annyira áthatotta az alkotmányos érzés, hogy még a hadiselet igényelte elővigyázati rendszabályokat, és a fegyelem szigorát is közmegegyezés általi szerződésen alapították, s mindenki beleegyezéséből feltételezték annak hatályát, hadi tiszteiket választották, s azoknak nem adtak diktátori hatalmat, hanem egy választott bíróságot adtak melléje... és láthatjuk azon testvériességet, hogy még az idegeneket is befogadják...”

Valóban csodálatos a bölöni példa, szükségszerű, hogy Orbán Balázs büszkén modellként mutassa fel és szégyelleni való volna nekünk ma megfélekedni róla, hiszen demokráciát tanulni itthon, nálunk, a mi örökségünk kínálta mintákból is lehet.

Végezetül Szabédi László verssorait idézném a lelkes, a büszke örökhagyó, Orbán Balázs mellé a ráció, a kételkedő értelem megtestesítőjét, de rokon igéket valló költőt állítva társul: „Belészülettem, / s ezért szünetlen / ujjongok: Ó szép / s nekem való nép!

Bartalis János

Anyaföld

Ékes vagy, mint a bölcső.
Fekete vagy, mint a sír.
Vér és könny kötöz össze véled
soha fel nem oldódó kapcsolatba.

Nagyobb vagy, mint a szerelem,
erősebb, mint a halál.
Nem szakadhatunk el tőled:
fogod a kezünk.
Tengermesszeségből visszahívsz,
ha elmenni akarnánk.

Mosolyogsz
— meleg anyai mosolygással —,
mint őszibarack a fán.

Örök vagy.
Halhatatlan vagy.
Csillag vagy.

A csillagok lehullhatnak az égről:
Te szívünkben örökké élsz.

1996. VII. évf., 1–2–3–4. szám

Mikó Imre

Egy öregúr baktat

(Részlet *Az utolsó erdélyi polibisztor* című regényből)

felfelé Belső Magyar utca napos oldalán. Szereti süttetni magát az alacsonyan járó őszi nap sugaraival.

Fején széles karimájú kalap, hátára vitorlavászonhoz, hasonló falusi kendőt terített, azt elől bal kezével fogja össze. Jobbja a sétabot gombját markolja meg.

Hórihorgas, kemény csontú öreg, kissé már görnyedten jár, s meg-megbotlik a gyalogjáró macskafej-kövein. Kalapja alól kilógó hosszú tincseibe, fehér szakállába bele-belekap a hűvös szellő.

A piacsoron a kofák összesúgnak, s ujjal mutogatnak feléje. Két diák kalaplevéve, meghajlással köszön neki. Amikor már elhaladt mellettük, az egyik feléje biccent, s így szól társához:

— Minden haja szála más tudományban őszült meg.

A Nagypiac sarkán az öregúr megáll, előkotorja láncos óráját, svájci ezüst zsebóra, kezéből szemellenzőt formál s hunyorítva felnéz a toronyra. Aztán rosszallóan csóválja a fejét.

— Már megint előreigazították a toronyórát. Három percet siet! — szól a sarkon ácsorgó mesterlegénynek.

A fiú kételkedve néz rá.

— Honnan tudja a naccsás úr?

— Elsősorban nem nagyságos, hanem csak uraságod. Másodsorban, én minden reggel bemérem a napállást. Harmadsorban, ajánlom magam: Brassai Sámuel vagyok.

Szól és hegyes mutatóujját a kalapja szegélyéhez érintve, magára hagyja a bámuló fiút. Indul tovább Kolozsvár főterének lábasházi során. Közben kettősével számolja lépéseit: „...96 ...98 ...2000...”

Amikor a Fejér ló vendégfogadó vasrácsos épületéig ér, eszébe jut, hogy innen hazáig csak ötszáz lépés, neki pedig négyezer lépés a maga szabta napi sétája. Kerül hát egyet a Múzeumkert felé.

A kapuőr, János, tisztelettudóan leveszi szalmakalapját, kitér előle, s a kerítésnek támasztja seprűjét, amellyel a faleveleket takarította el az útról. Brassai ismét csak biccent, s megy tovább az ismert úton, hiszen ő maga és tanítványa, Herman Ottó ültette be fákkal a fűvészkertet. Azóta hogy megnőttek! Feje felett összehajolnak a sárguló lombok.

Egy karó előtt megáll. Repkénybokor van hozzákötve. Olvassa a felírást:

Brassaia actinophylla. Endlicher. Australia.

Elmosolyodik. Régi barátja, a bécsi Endlicher professzor nevezte el róla ezt a genust vagy nemzedéket. Ausztrália szülötte, de a Himalája lankáin is megterem.

— Hervad, mint a gazdája — mondja félhangosan.

S amint az öreg tudós visszafordul az úton, hogy a még hátralévő lépéseket hazáig lerója, mintha még inkább megnőne. Lába alatt eltörpül a régi város, ősz feje a Himalája fehér csúcsai felé emelkedik, melyeknek tövében az actinophylla terem. Jó volna itt megállni és így megmaradni, mint önnönmagának szoborképe. De ha ő meg is áll, az idő elhalad felette, sőt a kellesténél gyorsabban jár. Akár a toronyóra.

A Monostor úton ismét közönséges járókelő lesz a nagy öregből, feje felé emelkednek a háztetők. Már alig maradt hátra száz lépés a négyezereből. Ismerős gyermekek szaladnak eléje, közrefogják, kórusban kiáltják:

— Brassai bácsi! Brassai bácsi!
 — Pityikó, pityikó — válaszolja szórakozottan a vénember.
 Majd bosszúsán szól rájuk: — Már megint belezavartatok a számolásba.
 Egy kisebb fiú — idegen ezen a környéken — megkérdi a nagyobbótól:
 — Ki ez?
 Társa csodálkozva néz rá:
 — Még azt sem tudod? Az atyaisten! — s elkacagja magát.
 Az „atyaisten” pedig befordul a Monostor úti ház kapuján, otthonába, ahol várja már a földi embert a vacsora. Dehogy vacsora! Ha gazdasszonya azt meri mondani, rögtön ráförmedt:
 — Kegyed... egy Szarvas Gábor!
 Mikor csúfat akar mondani, a Magyar Nyelvőr szerkesztőjét idézi. Brassainak a vacsora — „estebéd”. Ebéd is volt a szó szoros értelmében, mert az öregúr naponta csak kétszer étkezett: reggel és este. Amikor más ebédelt, ő maga, napi munkáját félbeszakítva, néhány darab tésztát fogyasztott, és a Fliegende Blätter című étlapban keresett felfrissülést.
 S mikor estebéd után kovakővel, acéllal és gyaluforgáccsal rágyújt hosszú szárú pipájára, hátradől karosszékén, és a kakukkos órára tekint, már tudja is, hogy nemsokára itt lesznek muzsikus barátai.
 Kezdődhet a „zenély”. Ha többen gyűlnék össze, „zenezsinat”.
 A Bösendorfer zongorán, amely mellett egykor kedves öccse, Erkel Ferenc ült, kikészítve áll Mozart vonósnégyesének kottája. És a zeneszerszámok. Brassai bácsi brácsát szokott játszani a kvartettben.
 Már csak a zenészek keresik fel. Meg a kölcsönkérők. Nincs, aki ellentmondjon neki, nincs, akivel vitatkozzék. Ellenfeleit mind maga alá gyűrte, vagy azok unták meg, hogy vitatkozzanak vele.
 S ez már a beteljesülés, a vég kezdete.
 Ő már mindenkinek csak Brassai bácsi. Pedig mint minden vénember, ő is volt valamikor fiatal.

1991. II. évf., 4. szám

Áprily Lajos

Régi város integet

Tél zúg felettem. Torlasz minden úts
 s a gond portyái űznek itt a síkon.

Se vár, se domb. Se fegyver. S egy napon
a szűkülő kört mégis átszakítom.

Talán tavasz lesz, útra-lázító.
S mint a vándor, ki hívó dallamot hall,
a hátizsákot vállra szíjazom
s megindulok magamban hosszú bottal.

A pusztákon túl város int nekem,
felette fenyves-csúcsokból sötét sor.
Fekete tornyok, bástya, vont hidak,
pártázatos fal, ágyúrés. Középkor.

Csörren a hídlánc. Pántos kapu döng,
hogyan bebocsát az ordas alabárdos.
Benn zsong a nép, a tornyon zene szól:
fényben tavaszt köszönt az ócska város.

A templomból az ős dísszel kilép:
a városbíró. Centumvir-kiséret.
Túl zeng a Cenk s a fényben átölel
a háromszázestendős mélyü élet.

Riasztott lelkem vassal vértetem,
többet nem játszom majd a csacska rímmel.
Mint aurifaber, mint argentifex
ércet formálok ötvös-őseimmel.

Éjjel sötét bástyából kémlelem
piros villámát messzi préda-tűznek.
Ott a halál jár. Perzselt földeken
tatárhadakkal hajdúk kergetőznek.

S míg hallom: túl az óriás falon
a század zúg és zúg a Barca-róna,
belül kohótűz és erő dalol
s ölel a vár, a városom. Corona.

1996. VII. évf., 1–2–3–4. szám

Egyed Ákos

Széchenyi István

és a nemzeti önismeret

Széchenyi Istvánnak külön helye van a magyar történeti gondolkodásban. Történeti tudatunkban az önmagával viaskodó s nemzete sorsa felett töprengő, a magyarságot féltve-óva szemlélő, s óvatos haladásra noszogató Széchenyi alakja él. Vagy már inkább a megfontolt alapító, s a türelmetlen liberálisokkal, különösen Kossuthal élesen vitázó, de mindenképpen tiszteletet érdemlő alakja. Aki nem volt hajlandó kockáztatni létet és jövőt semmiféle, még oly vonzónak tűnő elvekért sem, mert nem tudott más kiindulópontot elfogadni, mint Magyarország valódi politikai és társadalmi helyzetét. Akik behatóbban foglalkoztak műveivel, azt is tudják, hogy nála senki sem tárta fel mélyebben a reformkori magyar valóságot, s hogy eredeti gondolkodó, géniusz volt.

Bécsben született 1791. szeptember 21-én. Apja Széchenyi Ferenc gróf, a Magyar Nemzeti Múzeum megalapítója. Széchenyi István katonatisztként kezdte az életpályát, s bár a Napóleon elleni háborúban ugyancsak bebizonyította rátermettségét, már fiatalon kilépett a hadseregből, hogy későbbi életét és energiáját a magyar közélet jobbítása ügyének szentelhesse.

Életének és tevékenységének *kulcsszava az egyéni és nemzeti önismeret*. Ez Széchenyi felfogásában azt jelentette, hogy ki-ki ismerje meg benső énjét, a nemzet pedig önmagát, helyzetét, tulajdonságait, s az így nyert reális önismeret birtokában mérje fel lehetőségeit, ezután jöhet a programalkotás és a cselekvés. Minden kapkodásnak, a külföldi minta majmolásának, vakon követésének ellene mondott. Eszmerendszere s látásmódja fokozatosan alakult ki az 1820-as évekkel kezdődően s azokat későbbi nagy műveiben: a *Hitel, Világ, Stádium*, a *Kelet népe*, a *Politikai program-töredékek* c. kötetekben fejtette ki. De közéleti harcaiban vitacikkei s röpiratai is nagy szerepet kaptak.

Nemzeti önismeretre azért kell törekedni, mert ezáltal feltárulnak a *hibák* s ezek ellen küzdve fejlődnek a nemzeti *erények*. Széchenyi szerint ezek a hibák: hiúság és rokonai, önhittség és önáltatás, lelkesedés és szalmaláng, „közrestség”, irigység és szülöttei, pártviszály és uralomvágy. Széchenyi maga tudta a legjobban, hogy egyetlen nemzet sem szereti, ha önhibáival túlságosan ostorozzák, de ez a tudat sem tántorította el szándékától, a hibák hangoztatásától, mert meggyőződéssel vallotta, hogy a szenvedélyek (hibák) a haladás legerősebb fékjeit jelentik.

Természetesen nem feledkezhetünk meg az időről és a körülményekről. Amikor Széchenyi eszméi kialakultak, a magyarországi feudalizmus mélypontjához

érkezett, válsága gyógyíthatatlan volt, a jobbágyvilág a „közrestség” szüntelen új-ratermelődését segítette, s a nemzet vezető rétege előtt létkérdésként vetődött fel a hogyan tovább kérdése.

Széchenyi úgy látta, hogy az adott helyzetből, amelyben a hibák uralkodnak, a „Nagy Parlagtól” tehát el kell jutni *közértelmességig*, amelyet a sokszor emlegetett „*kiművelt emberfő*” ideálja testesít meg. A politika a fenti célokat kell hogy szolgálja. A jó politikának gondoskodnia kell azon *társadalmi reformok* bevezetéséről, amelyek az idejétmúlt feudalizmusból átvezetnek a polgári társadalomba. A reformok, melyeket Széchenyi javasolt, kiterjedtek az egész magánjogra, a belső közjogra és a közügyekre, amelyek *alkotmányos-törvényes* alapot biztosítanak a változások *békés* megvalósításához. Az átalakulások megszüntetnék a fokozatosság elve szerint a feudális függőségeket és egyenlőtlenségeket, elsősorban a jobbágyságot, s következőképpen bekövetkeznék Magyarország „minden lakosának a nemzet sorába iktatása”, a jogok kiterjesztése (birtokképeség, tulajdontartás, törvényi egyenlőség) „bizonyos életet terjesztend kilenc milliónak” ezentúl. Vagyis a polgári nemzet kialakulása befejeződne. Széchenyi ezt „lélekismereti vallomása”-nak mondotta.

Széchenyi elől járt a *közügyek* előmozdításában. Fő szerepet vállalt a Magyar Tudományos Akadémia megalapításában, kezdeményezője volt a Duna-gőzhajózásnak, a Vaskapu-szabályozásnak, közismert a Lánchíd-akciója, gőzmalom-társaság szervezése és számos más közügyi vállalkozása.

Széchenyi programja a polgárosulást volt hivatott elősegíteni a nyugati mintát szem előtt tartva, de a hazai viszonyoknak mindig elsőbbséget biztosítva. Ez a program közel állt Kossuth és a liberális mozgalom programjához, bár amazéknál mérsékeltebb volt. Kidolgozásában hatást gyakorolt rá az erdélyi ellenzék egyik nagy vezére, Wesselényi Miklós, akivel hosszú időn át szoros barátságot tartott fenn. Mégis, nagy tekintélye s kitartó küzdelme ellenére, fokozatosan elszigetelődött; a nemzet inkább követte a gyorsabb és erőteljesebb átalakulást hirdetőket, főként Kossuth Lajost.

Mi volt az oka a Széchenyi és Kossuth közti heves vitának, erős szembenállásnak, amely sokat ártott a magyar politikának?

Főként a *módszer*, a *hogyan* kérdése képezett köztük választóvonalat.

Széchenyi úgy akarta átalakítani a társadalmat és a közügyeket, hogy elutasította a forradalmat a megoldás módjaként, sőt az ellenzék szerepét sem tette magáévá. Ő a bécsi kormányzat megnyerése által szerette volna reformjait megvalósítani; bizalma súlyos egyéni tragédiájának egyik főbb oka volt, mert csalódnia kellett. Számára Magyarország és Ausztria közjogi állapota tabu volt, azon a változtatás nem kívánatos. Kossuth viszont nyílt sérelmi politikát folytatott, mindig ellenzéki állásból viszonyult a helyzethez, elfogadta a forradalmi módszert, sőt az Ausztriától való elszakadást is keresztülvitte 1849-ben.

A Széchenyi—Kossuth ellentét történeti tény, nem lehet meg nem történtté tenni, de abszolutizálni sem kell. Kettőjük programjának végcélja ugyanis közös

volt. S azt sem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy Széchenyi rövid ideig minisztere volt az 1848-as forradalmi kormánynak Kossuth mellett.

Halálának 130. évfordulóján (meghalt 1860. április 8-án), másfél század távlatból milyennek látjuk Széchenyi történeti hagyatékát?

A két világháború közötti erdélyi magyar politikusok gyakran idézték Széchenyt, mint az „okosság és mérséklet” politikájának ősforrását. Annál inkább, mert a romániai nemzeti kérdésben, amelynek 1918 óta az itteni magyarság is tárgya lett, Széchenyi hivatkozási alap lehetett. Ő a maga idején ellenzett minden erőszakos asszimilációs eljárást, és ezt akkor több román értelmiségi méltányolta.

Ma úgy látjuk, hogy Széchenyi egyéni sorsa, de a nemzeti sors sem igazolta mindig, hogy az önmérsékleti óvatos politika az egyedüli lehetséges módszer. Vannak helyzetek, amikor a forradalmi cselekvés vezet a célhoz, bár a forradalom csak végső megoldás lehet. De legyen a módszer békés vagy forradalmi, sohasem felesleges a nagy előd, Széchenyi önismeretre, önmérsékletre s megfontolt cselekvésre intő gondolataira emlékezni. A mához is szól intelme: „Bízzunk magunkban, bízzunk erőnkben, készületlenül azonban soha se lépünk síkra”.

1990. I. évf., 4–5. szám

Babits Mihály

Erdély

Rólad álmodtam, Erdély,
kamasz koromban, Erdély,
messzirül süvegeltek
hegyek és fejedelmek.
S ki voltál könyvem, Erdély,
ezeregyéjem, Erdély,
lettél ifjonti házam
és tanuló lakásom.
Három nagy évig, Erdély,
laktam földedet, Erdély,
ettem kürtös kalácsát
s a tordai pogácsát.

Ismertem színed, Erdély,
tündérszín őszöd, Erdély,
üveg eged metélő
csúcsaid gyémánt élet.
Most versbe szállok, Erdély,
az első hírre, Erdély,
hogy varázsod határát
sorompók el nem állják.
Öreg pilóta, Erdély,
ül így a gépbe, Erdély,
még egyszer ifjúsága
tájain szállni vágyva...

1992. III. évf., 4. szám